

Hibruu Tere **Moŋnoŋ Hibruu yoŋoo Tere anŋi.** **Jen-asa-asari**

Jiisasnoŋ Siwenonŋ uro iikawaa gematanonŋ gbani 35 kawaa so tegoro eja moŋ qata mende moŋoŋi, iinonŋ Tere koi oonŋ Juuda uumeleenŋ ejemba yoŋoononŋ ano. Juuda yoŋononŋ Hibruu (waba) qaa jegitiwaajonŋ qagia Hibruu qagi. Tosianonŋ Juuda uumeleenŋ ejemba ii sisiwerowero mamaga ama onŋoŋgi Jiisaswaanonŋ kana dindiŋa mesaowombaajonŋ romonŋonŋ Juuda yoŋoo kana walaganonŋ duŋanonŋ mombo keubombaajonŋ mogi. Kana walaga ii Kana qaawaa kaparanŋonŋonŋ.

Tere kokawaa qaa kota 3 ii kokaenŋ:

1. Jiisas, Anutuwaa Meria iinonŋ siimbobolo somata moma iikaanŋa kanonŋ Maŋa tenŋ komambaa kania moro. Kawaaajonŋ Siwe gajoba, Mooses ano gejatootoo ejemba kuuya unuugunŋ uuta kolooja.

2. Anutunonŋ Jiisas kuuro kambanŋ tetegoya qaa jigo gawonŋ galenana waŋa koloonŋ laligowaa. Anaa saya molaarotiwaaajonŋ siimolonŋ oonŋ-oononŋ tegoro jigo gawonŋ galenŋ tosaanŋa yoŋoojonŋ mende amamaawonŋa.

3. Uumeleenŋ anono Jiisas moma laarininŋ singisonŋonana mesaonŋ hamo qeŋ nonoma koomunonŋa metogonŋ nonono toroko mende moŋonŋ. Jigo gawonŋ walaga ii unŋaunŋa kaanŋa kolooro megi Jiisasnoŋ hamoqeqewaa kania

honja ninisaama anaa siimolon onoon kaanja ambutiwaajon ama aoro.

Momalaari ejemba somata yonoo siligiaa sunduya ii tetegoyanon (Bon 11) onon momalaa-rigianon zololongowabotiwaajon kokaen kuun ononja, “Sisiwerowero ama onongi kawaa siim-boboloya ii mono kaparan koma mokosinjon moma Jiisaswo haamo ambu.” Buk kokawaa qambanmamba ano galen meme qaaya ii ainawo.

Buk kokawaa bakaya waja 10 ii kokaen:

Qaa mutuya: Kraistnon Anutuwa kania nin-isaandabororo 1.1-3

Kraistnon gajoba kuuya unuuguja 1.4-2.18

Kraistnon Mooses ano Joosua uruuguja 3.1-4.13

Kraistnon jigo gawon galen kuuya unuuguja 4.14-7.28

Kraistwaa soomonjo arena ii soomonjo arena walaga uuguja 8.1-9.28

Kraistwaa sa busuyanon siimolon kuuya unuuguja 10.1-39

Momalaari ii iwoi mutuya ano waja 11.1-12.29

Nanamemenananon Anutu keraqeeango men mubu 13.1-19

Qamakooli tetegoya 13.20-21

Uuwaawaa qaa ano yeizozo qaa tetegoya 13.22-25

Anutunon Meria wasiro qaaya ninisaano.

¹ Anutunon monowaa monoyanonga kanain kana morota morota otaan qaaya ninisaamambaajon moro. Kaen moma qaaya kamban

mamaga gejatootoo ejemba sololoon uugianon ano asuganon jegi ambosakonjurunananon moma laligon kougi.

² Kaan laligon kougito, kamba tetegoyanon laligonin kokaamba mono Meria wasiro qaaya ninisaama asuganon jero monin. Meria iinon Manja ilaaro Siwe, namo ano iikawaa ilawoila-gara kuuya mokoori Merianon kamba tetegoyanon iwoi kuuyaa Toya koloowaatiwaajon jen tegoro laligoja.

³ Anutuwaa kaitanianon Meria en muro kamaan qendeen. Anutuwaa asamararanon mono ii kuuro bilisik ano unajan kaana iinin. Singisongonana koma konjoratidaboronjo mono Siwe gomanon uma dujan menj Uutananaa boro dindinanon raja. Iikanon rama Siwe namowaa ilawoila kuuya ii qaaya ku-usunawonon bosima galen koma laligoja.

Anutuwaa Merianon Siwe gajoba unuuguja.

⁴ Anutunon Meria qa muro iikanon mono Siwe gajoba yonoo qagia ugun akadamuyawo kolooji, iikawaa so Merianon Siwe gajoba unuugun somatagia kolooro newo baatanon laligoju.

⁵ *Anutunon kamba monon Siwe gajobauruta yonoononga mombaajon qaa kokaen mende jero,

“Giinon noo Merana koloona niinon kete goo Manja koloijen.”

Kaanagadeen qaa mon kokaen jerota eja,

“Niinon iwaa Manja koloowe iinon noo Merana koloowaa.”

* 1:5: Ond 2.7; 2 Sml 7.14; 1 Hist 17.13

6 *Qaa ii mombo toroqen mutu Meria jen tegoro namonon kamaamabaajon anoti, kambañ iikanon waladeen kokaen jero,

“Oo Siwe gajobauruna, onjo mono korebore iwaa waeya men mepeseen laligowu.”

7 *Siwe gajoba ii qaa kokaen injorota eja,

“Anutunon gajobauruta men letoma onono haamo kaan koloon kema kawuya. Welenqequeurutanon letoma gere bolan kaan koloon kema kawuya.”

8 *Ii kaen injoroto, Meria ii qaa mon kokaen iorota eja,

“Oo Pon, giinon mono jinakaran dun raraganon kambañ tetegoya qaa rama uba. Taa gbaruga ku-usunawo iikanon qindingon nonona nanamemen dindinanon mono bentotonga mungeña koloon en ubaa.

9 Giinon nanamemen solanña siin en gono nanamemen doogoyaaajon iringa soono kazi ama laligon kouna.

Kawaajon goo benqa Anutu iinon mono goo siin en muro gii korisoro kelenon alauruga unuugun honombononña qaa gomoriro laligojan.”

10 *Meriaa qaa mon ii kokaen,

“Oo Pon, giinon kakanaiyanon namowaa tandoya kuuna Siwewaa jakeya jakeya iikanon mono goo boroterega kolooju.

11 Siwe balon kuuya kanon opo maleku

* 1:6: Dut 32.43 * 1:7: Ond 104.4 * 1:8: Ond 45.6-7 * 1:10: Ond 102.25-27

kaanja walaga koloonj aliwuyato, giinonj mono kotiin nama uba.

12 Maki pipiinkejoni, giinonj mono kawaa so siwe ii-iita ii opo suru somongojonj kaanja pipiin onona letombu.

Iwoi kuuya utegowaato, giinonj mono tani motoonngo kayadeen koloonj gbaniga tete-goya qaa laligonj uba.”

13* Anutunonj kambanj monnonj Siwe gajobauruta yonoononga mombaajonj qaa kokaenj mende jero, “Giinonj kanj boro dindinanonj rana niinonj mono tuarenjenuruga kambanj batuya kokanonj riinj riitama onombe kamaanj unjuro goo kanagaa doya koloogi otokorian maabonja.”

14 Meriaajonj qaaya qaaya kaen jeroto, Siwe gajoba ii moroga kolooju? Kuuya yonononj Anutuwaa welenqege unjauruta kolooju. Kaaanja koloonj ejemba oyanboyanj bunja qenj aowuti, ii ilaanj onombutiwaajonj wasinj onono laligoju. Kianj.

2

Unana mende melembombotiwaa galen meme qaa

¹ Kawaaajonj Bunja qaa moninji, ii mono tororo moma asariwombaajonj kaparanj koma geja ambu. Namononj laaligowaa iwoiya monnonj nunuano lanj kema kanj lalabubu laligowonati eenj, mono Jiisaswaa hamoqege gawonja uugunj eenj laligonj tiwilaawombo.

* 1:13: Ond 110.1

² Qaa ii kokaen jen asarimaṅa: Wala Siwe gajoba yoṅonoṅ Buṅa qaa jegi iikanonṅ ejemba somonṅonṅ onono laligogi. Kaen laligonṅ daen yoṅonoṅ Kana qaa mende tenṅ koma sonṅo waleenṅiti, Anutunonṅ mono kuuya iyonṅoo qaagia dindinṅagadeenṅ jen tegonṅ ironṅa meleema onono lombo qagianonṅ uro laligonṅ kougi.

³ Yoṅonoṅ lombo mokoloogi nonononṅ kaanṅiadeenṅ qaa qewonṅati eenṅ, iikawaa ironṅaajonṅ mono nomaenṅ oloṅ kombonaga? Hamoqeṅe gawonṅ somata ii telambelanṅ qaganonṅ lolomoninṅ ambonṅati eenṅ, mono iikawaa ironṅanongṅa oloṅ kombombaajonṅ amamaawonṅa. Poṅnonṅ kanainṅ hamoqeṅewaa kania inṅisaano toṅsianonṅ qaa ii jetanongṅa moma nanṅonṅ jen kotiiṅi seinṅ sokoma nonono.

⁴ Ii nanṅonṅ jen asarigi Anutunonṅ yoṅowo mo-tonṅ nama qaagia nanṅonṅ jero anṅoleto aiwese kania kania ii ku-usunṅawo asugiro Unṅa Toroya molaanṅ uusiinṅaa so mendeeno sokoma nonono. Kianṅ.

Jiisanonṅ danana koloonṅ Siwenonṅ nunuamambaajonṅ moja.

⁵ Siwe namo gbilia koloowutiwaa qaaya jenkejonṅi, Anutunonṅ anana iikanonṅ Siwe gajoba newo baagianonṅ laligowombaa arenṅa mende jenṅ kotoṅo.

⁶ *Kaenṅ qaagoto, qaa ii monṅonṅ nanṅonṅ jerota Buṅa Terewaa batuya monṅonṅ kokaenṅ eja,
 “Namo ejanonṅ mono moroga kolooro ii ro-monṅonṅ munṅkejanṅ? Siwe gomambaa Eja

* 2:6: Ond 8.4-6

hononon mono moroga kolooro ii kalan komakejan?

⁷ Giinon ii men kamaan muna kaban toroga Siwe gajoba yonoo newo baagianon kamaan kamaanqeqeta koloon laligoro. Laligoro wana asamararanon uro kasaron ilawage muna akadamuyawo koloon qabunayawo laligoja. Kaan laligon ilawoila kuuya galej koma laligoja.

⁸ Boroterega kuuya mono iwaa jenkootoyaa baatanon laligowutiwaajon men kamaan onona laligowu.”

Qaa iikawaa so iwoi kuuya ii iwaa ku-usun baatanon laligowutiwaajon men kamaan onoma iikanon iwoi mon mende mesaoro iwaa qaayaa baatanon mende enaga. Arej kaen anoto, kaban kokaamba borotereya kuuya ii iwaa ku-usun baatanon men kamaan onono qaaya ten komakejutiwaa so mende injimakejon.

⁹ Kaan mende injimakejonto, Jiisanon mono kokaen letoma laligoro iimakejon: Koomuwaa siimboboloya morotiwaajon Anutunon wano asamararanon uro kasaron ilawage muro iinin akadamuyawo koloon qabunayawo laligoja. Anutunon kalenmorianan qendeema nonomambaajon moma kuuya ananaajon ama koomuwaa siimboboloya mobaatiwaajon jen tegoro. Kawaaajon men kamaan muro kaban toroga Siwe gajoba yonoo newo baagianon kamaan kamaanqeqeta koloon laligoro. Kaan laligoroto, kaban kokaamba qabun uuta men laligoja.

¹⁰ Anutunon ilawoila kuuyaa kania

koolooja. Iinonj kuuya anana iyaŋa mepeseen mubombaajonj ama mokoolonj nonono laligojonj. Iinonj ejemba seiseiya nunuano asamararanonj ubombaajonj moja. Kaenj moma hamogegenanaa Toya ii mende anjonj kono siimbobolo moma iikaanŋa kanonj gawonŋa ii medabororo asamararanŋa kuuya mokoloowaatiwaajonj moro sokono.

¹¹ Monjonj meŋ sorainj nonomakeji ano ejemba soraaya koloonkejonj, kuuya ananaa kondomon-doo Tonananonj mono motoonjo koolooja. Kawaa-jonj Jiisasnonj qanana “Alauruna,” kaenj qamambaajonj gamuya mende momakeja.

¹² *Kaniananaajonj Buŋa qaa monj kokaenj jerota eja,

“Niinonj goo qaga ii neenaa alauruna yonoojonj qama asarinj onoma uumeleenj kanageso batugianonj nama mepeseen gomakemaŋa.”

¹³ *Kaanagadeenj iikawaa Buŋa qaaya monj kokaenj jerota eja, “Niinonj momalaarina Anutuwaanonj ama laligomaŋa.” Duŋanonj mombo iikawaa Buŋa qaaya monj ii kokaenj jerota eja, “Moba, nii ano Anutunonj merabora nonoti, nonononj koi laligojonj.”

¹⁴ Monjonj meŋ komunj nonomambaa ku-usuŋa meŋ laligoji, Jiisasnonj mono ii melungoro kemebaatiwaajonj ama komunj iikanonj haamo ano. “Kileŋaa Toya melungomana,” jeŋ ejemba sa busunanawo laligojonj, iikawaajonj

* **2:12:** Ond 22.22 * **2:13:** Ais 8.17, 18

iinonj kaanagadeenj ananawo tani motoonjgo iikayadeenj namo ejaga kolooro.

¹⁵ Ejemba laaligogia namononj laligojutiwaa so komuwombaa torokogianonj somonjonj onono laligonj kougiti, ii kuuya mono isama onono so-lananiwutiwaajonj ama namo ejaga kolooro.

¹⁶ Siwe gajoba kalanj koma onombaatiwaajonj balonj ejaga mende kolooroto, Aabrahambaa gbil-iuruta anana moma anjonj koma ilaanj nono-makebaatiwaajonj mono iikaanja kolooro.

¹⁷ Kania kawaajonj ama iinonj ilawoila ku-uya kanonj alauruta ananawo tani motoonjgo iikayadeenj kolooro. Jigo gawonj galenana wanja koloonj gawonja nonj menj kiankomunj nonoma laligowaatiwaajonj mono ananawo tani motoonj kolooro. Tani motoonjgo koloonjgo mono saanonj jotamemenana koloonj jigo galenjanj gawonja menkeja. Ii memambaajonj singisonjonanaa tawaya ama Anutuwaa jaanonj ii koma konjo-ratiro.

¹⁸ Balonj ejaga kolooro ijonjonj angobato menj mugi anjo siimbobolo moma laligoroti, iikawaa-jonj ejemba angobato menj nonomakejuti, anana mono saanonj ilaanj nonomakebaa. Kianj.

3

Jiisanonj Mooses uugunj uuta koloaja.

¹ Kawaajonj uumeleenj alaurunana soraaya, Siwe Toyanonj onoono nonowo tuunj somata mo-toonjgo laligojuti, onononj mono uuroromongogia pondanj Jiisaswaanonj ama laligowu. Anutunonj ii

wasiro aposol koloon jigo gawon galenana wanja kolooji, iwaajon kaen jokoloonkejon.

² *Moosesnon Anutuwaanon kanageso kuuya ii membiriqembiria qaato, pondan galen koma onoma laligoro. Iikawaa so Jiisasnon kaanagadeen moronon kuun muroti, iwaa qaaya misi metetana qaa tororo otaan membiriqembiria qaato, pondan men laligoro.

³ Miri ano eja miri meroti, ii gosin oronin motonqeqe ejawaa qabunayanon mono miriwaa qabunaya mamaga uugun nanja. Iikawaa so Mooses ano Jiisas gosin oronin Jiisaswaa asamarana uutanon mono Mooses mamaga uuguja. Kania kaana iima mokoloonkejon.

⁴ Miri kuuya ii mombaa borosowoya koloojuto, iwoi kuuya ii Anutuwaa borosowoya kolooja.

⁵ Moosesnon Anutuwaanon kanageso kuuya ii membiriqembiria qaato, pondan welen qen onoma laligoro. Kaen laligon Anutunon kanagen eja qaita mombaajon jeroti, mono qaa iikawaa sareya ii waladeen isaama dangunuyaga nano.

⁶ Kaana nanoto, Kraistnon Anutuwaa Meria koloon Manaa qaaya (misi metetana qaa) non men kanagesoya pondan galen koma nonoma laligoja. Anutuwaanon kanageso ii anono koloojon. Oyanboyon mokoloowombaajon jejeronromon ama iikanon qokotaan selenana men uma awasanakaka nama kotiidadorowonati een, mono Anutuwaa uumeleen kanageso koloon laligowonja. Kian.

Yangisen ama laligowombotiwaa galen meme

* 3:2: Jan 12.7

qaa

7 *Kawaajon ononon mono Un̄a Toroyanon qaa kokaen jenkejiwaa so koloowu,

“Keteda kokaamba Anutunon onooma qaaya saŋe ano mojuti een,

8 uugia mono roromon̄go bologanon mende gojombu. On̄oo ambosakon̄urugianon balon qararan̄kon̄kon̄anon kan kamban monon Anutu qetama an̄gobato men̄ mun̄ karen̄ an̄giti, on̄o mono iikawaa so Anutu qetama ambubo.

9 Yononon balon qararan̄kon̄kon̄anon kan Anutu nii an̄gobato men̄ noma laligogi. An̄golet̄o ama men̄ laligoweti, ononon ii gbani 40 kawaa so iima laligon̄ ii kilen̄ nii mende moma laarin̄ non̄gi uunanon̄ boliro laligowe.

10 Kawaajon̄ ejemba tuun̄ somata kamban̄ iikanon̄ namonon̄ laligogiti, iyon̄oojon̄ ama irin̄na soono kokaen̄ jewe, ‘Yononon̄ mono suulan̄ uugianon̄ kaamaa ama jin̄jaun̄ ke-makeju. Laaligowaa kana kuma on̄oma laligoweto, ii mende moma koton̄ kougi. Qaago!’

11 Kaen̄ jen̄ irin̄son̄soon̄ qaganon̄ qaana jen̄ koton̄ jojopan̄ qaananon̄ ii somon̄gon̄ kokaen̄ jewe,

‘Haamo men̄ laligowutiwaa aren̄ ama on̄ombeto, yononon̄ mono oyan̄boyan̄ iikanon̄ mende keubu.’ ”

12 Oo uumeleen̄ alauruna, ononon̄ mono

* 3:7: Ond 95.7-11

kokaembaajon galen men aon laligowu: Onoononga mombaa uutanon doogoro momalaarianon zololonjon kamaaro Anutu laaligo Toya gema qen laligowabo.

¹³ Kaen qaagoto, singisongowaa anjomokolonjon tiligon onono iikanon onoononga mombaa uuta gojombabotiwaaajon mono ween so batugianon uugia kuun aon laligowu. “Kete” qaa ii jenkejon, iikawaa so mono jolonjon aon laligowu.

¹⁴ Anana Kraist moma anjon koma iwo tuun somata motoonjo koloon laligojon. Wala uunana meleema uuwoi yakarin awasankaka mokolon laligonin, iikaana namonon laligowonatiwaa so kaparan koma kotiin nambonati een, mono oyanboyan koloowona.

¹⁵ *Buja qaa ii mombo jen kokaen oojen,
“Kete Anutunon onooma qaaya sane ano mojuti een, uugia mono mende gojombu. Onoo ambosakonurugianon Anutu qetama karen anjiti, ononon mono iikawaa so Anutu qetama ambubo.”

¹⁶ *Ejemba daen yononon Buja qaa moma Anutu qetama karen anji? Mooseson kanageso unuano lijipt mesaon kagiti, iyononon mono kuuya kaan anji.

¹⁷ Ejemba daen yonoojon ama gbani 40 kawaa so irina soono kazi ama onono laligogi? Ejemba singisongo anji men komun onono sele busugianon balon qararankonjonon kamaan konjiti, iyonoonon mono kaen kolooro.

* 3:15: Ond 95.7-8 * 3:16: Jan 14.1-35

18 Luaenonj haamo menj laligowutiwaa arenj ama iyanjiaa balongianonj mende keubutiwaa qaaya jenj kotonj jojopanj qaayanonj somonjgoroti, qaa ii mono daenj yonjoojonj jero? Ejemba qaaya qotogonj yangisenj laligogiti, ii mono iyonjoojonj ama jero.

19 Qaa iikawaa kania ii kokaenj iima asarijonj: Yonjononj Anutu mende moma laarinj yangisenj anjitiwaaajonj ama iyanjiaa balongianonj keubombaajonj amamaagi. Kianj.

4

Anutunonj kanagesoya sonda kendonj nonom-baa.

1 Anutuwaanonj keuma luaenonj haamo menj laligowombaa qaa somonjgoroti, qaa iikanonj mono powowonj kotakota enj nononja. Kawaaajonj onjooonjga monjonj loorinj iyanjia Siwe kana kekenja ii batuyanonj kotooro iikaanja mokoloonj mubombo. Kawaaajonj mono batunananonj galen menj aowonja.

2 Balonj qararanjkonjkonjanonj kagi Oligaa Bunja jenj asarinj nononji kaanja jegi mogito, qaa ii mono eenj selegianondeenj mogi uugianonj mende kemero. Kawaaajonj moma-laarigija mende mekolooro tompinj eenj laligogi mende ilaan onjoma janjonj qaono.

3 *Uunana meleema moma laarinj laligojoni, anana mono Anutuwaanonj keuma haamo menj oyanboyanj laligowonja, ii mojonj. Anutunonj iikawaa Bunja qaaya ii kokaenj jerota eja,

* 4:3: Ond 95.11

“Kaen jen irinsoṅsoon qaganon qana jen koton jojopan qaananon ii somonṅon kokaen jewe, ‘Haamo men laligowutiwaa aren ama onombeto, yononon mono oyanboyan iikanon mende keubuya.’”

Anutunon Siwe namo mokoloon orono kaban iikanonja kanain oyanboyan gomanonon mono medaborogita ejato, kilen qaa kaen jero.

⁴*Anutunon ween 7:baa qaaya jerota Buṅa Tere-waa batuya monon kokaen eja, “Somanja 7 kolooro Anutunon gawonja kuuya medabororotiwaa haamo men kendon rama moro.”

⁵*Anutunon Buṅa qaa ii toroqen kokaen jerota eja, “Haamo men laligowutiwaa aren ama onombeto, yononon mono oyanboyan iikanon mende keubuya.”

⁶ Ejemba tosanon Anutuwaa oyanboyan mokoloon haamo men laligowuti, qaa iikanon powowon kotakota en nononja. Oligaa Buṅa wala kanageso jen asarin ononṅiti, iyononon qootogogiaajon ama oyanboyanon mende keuma haamo mende megii.

⁷*Haamo mende megitiwaaajon ama Anutunon mombo kaban mon ama qata ‘Kaban keteda koi,’ kaen qaro. Kaban koriga tegoro kaban iikawaa Buṅa qaaya keteda koi jen oojeni, ii mono Deiwid isaano kokaen jero,

“Ketada koi kaananon Anutunon onooma qaa saje ano mojuti een, uugia mono nanamemen bologanon mende gojombu.”

* 4:4: Jen 2.2 * 4:5: Ond 95.11 * 4:7: Ond 95.7-8

8 *Kaen jero Joosuanon unuano oyanboyanon keuma haamo mewuyagati een, Anutunon mono kamban qaite mombaa qaaya ii kanagen mende jenaga.

9 Ii mende jenagato, Anutunon onanon kanagesoya haamo meme nonono oyanboyan mokoloowona. Qaa iikanon mono powowon kotakota en nononja.

10 *Iikawaa kania ii kokaen: Anutunon anaa gawona merotiwaa haamo men kendon raroti, iikawaa so monon Anutuwa oyanboyanon keuma haamo mewaati, iinon mono iyanaa gawona merotiwaa haamoya ii kaanjadeen men oyanboyanon laligowaa.

11 Kawaaon anana mono Anutuwa oyanboyanon keuma haamo memeta mokoloowombaaon kaparan kombona. Onoononga monon kamaan gen kanageso walaga yonoo qootogo tanigia iikayadeen otaawabotiwaaon mono kaparan kombona.

12 Anutuwa qaaya ii menbiligibiliwaa kania ano ku-usunawo kolooja. Manjawaa soo somata ii leele jetawo koloojato, Anutu qaayaa jetanon mono soo somata kuuya unuugun jebombon kolooro jeta leele ii jetawo koloojao. Qaa iikanon mono uu kokoosonana koton omenon me Anutuwa Unyanon inaan nonomakeji, ii undeema kuun nonomakeja. Sele busu kiti toroqegenana ano siinana aladawoya ii kaanagadeen gosin (qaanana aasangoya mokolon) awaa ano bologa mendeema oromakeja. Uuwombonana

* 4:8: Dut 31.7; Joos 22.4 * 4:10: Jen 2.2

ano momakooto arenhana ii gosin qaanana jen tegonkeja.

¹³ Anutunon iwoi kuuya mokolooro eji, iikanondeen iwoi mon ii aasangoyanon mende ero awaagadeen iimakeja. Iwoi mon esuunin Anutunon esunana ii saanon luluuma iiro iwaa jaasewananon asuganongadeen eja. Nanamemanaa lopoya kuuya ii mono iwaanon jen asariwombaa so koloojon. Kian.

Jiisasnon jigo gawon galenana uuta kolooja.

¹⁴ Jiisasnon jigo gawon galen wana uuta koloon nononjiwaajon ama anana “Moma laarin munon,” jen jokolonkejon, iikanon mono kotiin nambona. Jiisas Anutuwa Merianon mono Siwe jakeya jakeya unuugun urota raja.

¹⁵ Uuroromononana tosia looloria kolooro jigo gawon galen tosanon kawaajon wosomomo mende ama nonomakejuto, ananaa jigo gawon galenananon mono qaita mon kokaen kolooja: Iinon anana kaana nanamemen kuuya kanon ananawo tani motoonngo ijongon angobato men mun laligogito, ii kilen singisongo mon mende ano.

¹⁶ Jigo galenananon mono eu kalenmoriambaa dun rarayanon rama kiankomun nonomambaaon momakeja. Kawaajon mono awasankaka qaganon nama iwaa kosianon kembona. Iwaa kosianon kenin kalenmoriambaaon amamaajon, iwaa kambana dindinanon mono ilaan nonono ii saanon mokoloowona. Kian.

5

Galen wajnana Jiisanon ilaaj nonomakeja.

¹ Namowaa jigo gawon galen waja kuuya ii ejemba batugianonga meweengon onoma gawon kokaen mewutiwaajon kuun onomakejon: Iinon ejemba jotamemenana koloon Anutuwo uumotoongo ama laligowombaa gawon men singisongo aninwaa oro kalen kalen ii Anutuwaajon ama iikanon siimolon oonkeja.

² Iyanaa uuronongoya tosonian kaanagadeen looloria kolooja. Kawaaon ejemba lalabubu qaganon jinjaun amakejuti, ii saanon wosomomo qaganon ama nonomakeja.

³ *Looloria koloojiwaajon mono iyanaa singisongoya ano kanagesouruta yonoo singisongogia kaanagadeen koma konjoratiwaatiwaajon oronon siimolon oonkeja.

⁴ *Monon qabunaa ii anaaon mende bunaa qen aowaato, Anutunon Aaron oonoti, iikawaa so mono ii kaanagadeen oonja.

⁵ *Iikawaa so Kraistnon kaanagadeen ano jigo gawon galen waja koloowaatiwaa qabunaya ii anaaon mende bunaa qen aoroto, Anutunon kokaen jen koton muro,

“Giinon noo Merana koloona niinon kete goo Manja koloojen.”

Qaa iikawaa so jigo gawon galen wajnana kolooro.

⁶ *Qaa iikayadeen jerota Bunaa Terewaa batuya monon kokaen eja,

* 5:3: Lew 9.7 * 5:4: Eks 28.1 * 5:5: Ond 2.7 * 5:6: Ond 110.4

“Giinonj Melkizedek kaanja jigo gawonj galen koloonj kambañ tetegoya qaa laligonj ubaga.”

⁷ *Jiisasnonj sele busuwo namononj laligonj iikanonj kambaña kambaña qama koolinj kotakota qaró jaunanonj kamaaro Anutu koomunonga metogowaatiwaajonj kotiiroti, ii qisiin munj laligoro. Qisiin munj laligonj Anutu goda qeñ qaayaa baatanonj ama aonj laligorotiwaajonj Anutunonj qamakoolia moro.

⁸ Meria kolooroto, Anutunonj ii kilenj siimbobolo mende somonjoro qaganonj uro moma kanonj tenkonjombaa kania mokoloonj moma sororogoro.

⁹ Ii moma akadamuya kuuya mokoloonjgo oyanboyonj tetegoya qaa laligowombaa kondomondoo Toya kolooro. Kawaajonj ejemba iwaa jeta tenj koma laligojuti, ii kuuya mono saanonj kondoonj onono oyanboyonj koloowuya.

¹⁰ Toya ii kolooro Anutunonj ii Melkizedek kaanja jigo gawonj galen waña koloowaatiwaajonj jenj tegonj kuunj muro. Kianj.

Momalaariwaa honja soowabotiwaa galen meme qaa

¹¹ Qaa ii saanonj toroqenj mamaga jenj somariwonagato, onononj qaa moma otaawombaajonj gaonjaajaa ama tanqanjanju. Kawaajonj ii jenj asariñ onjombombaajonj osiqosi anjonj.

¹² *Onononj kambañ koriga kanageso walaga laligonj saanonj kambañ kokaamba boi qaqazu

* **5:7:** Mat 26.36-46; Maak 14.32-42; Luuk 22.39-46 * **5:12:** 1 Kor 3.2

koloowutiwaa so koloowuyagato, onjoangio Anutuwaa qaa kota mutuya ii mononon dujanon mombo kuma onombaatiwaajon amamaankeju. Ononon mono osin Buja qaa ii aju kaanja newombaajon momakeju. Nene kotiga kaanja ii newombaajon amamaankeju.

¹³ Mononon ii aju kaanja nen laligoji, iinon mono toroqen merasisi kaanja kolooja. Anutuwaa jaanon solanja koloowombaa qaa kuma ononinto, iinon iikawaa kania mende moma koton tompin laligoja.

¹⁴ Merasisi kaanja laligojato, nene kotiga ii ejemba momogianon somariiroti, iyononon newutiwaajon ama eja. Ejemba Buja qaa suulan koma gbilin laligogi uumomogianon meleendabororo saanon afaangon sili kuuya gosin awaa ano bologa mendeema oroma awaaya otaankeju. Nene kotiga ii iyonoojon ama eja.

6

¹ Kawaajon Kraist kaniaa qaa kota mutuya modaboron iikanon mono mende osiwona. Kaen qaagoto, mono toroqen somariin akadamunanawo koloowombaajon kaparan koma laligowona. Momalaariwaa tandoya kuudaboron ii mono dujanon mombo kanain kuuwombo. Tando ii uugianon kokaen kuunin: Nanamemenana koomuya mesaon uunana meleema Anutu moma laarin munin.

² Uunana meleenin momalaariwaa qaa batuya batuya kokaen kuma nonongi monin: Singisongonana koma konjoratiwutiwaa oomulu ano hamoqeqe kania kania iikawaa kania

kuma nononji. Borogia qanananon aambaa kania kuma nononji. Gbiling koomunonga waabonatiwaa kania kuma nononji. Anutunon qaanana jen tegoro kamban tetegoya qaa kotakota ewaatiwaa kania kuma nononji.

³ Momalaariwaa tandoya iikaya kuungo mono toroqen ten koma qen gbiliwombaajon momakebona. Anutunon esunmumu nonomakejiwaa so mono akadamunana kuuya mokoloowombaajon kaparan koma nambona.

⁴ Kaen nambombaajon moma iikanon osin kamaawombotiwaajon ama nanbona. Ejemba koi kaana ii uugia meleembutiwaajon onombombaajon amamaankejon: Tosianon uugia kamban mononon asariro Anutunon Siwe kalena onono moma aisoogi Unu Toroyanon susugon onono laligogi.

⁵ Anutu Bunu qaayaa naana mogi oyanboyan kamban kanagenaa ku-usunanon uugianon kero mogi.

⁶ Ii kuuya momago momalaarigia mesaon Anutu gema qegi. Ejemba kaana ii uugia mombo meleembutiwaa onombombaajon amamaankejon. Yononon Anutuwaa Meria mepaegon dunanon mombo maripoonon qeqe kaana men kamaan ama asuganon gamu qen munkeju. Iikaana kanon Kraist qenjaaronon jen gamu qen munkeju.

⁷ Ii sareqaa kokawaa so: Konon kamban mamaga kin namo qaganon kamaan uutanon kemen balon men kelekele mero gawon toyaa welenqeurutanon nene komogi Anutunon

balon kotuegoro hona kolooro komakoomo toya yononon ii menj kowigianon amakeju.

⁸ *Kaen amakejuto, kowororo ano oro waayawo kanon namonon asugin waamakeji, balon iikanon mono nesambureya kolooja. Toya yononon ii seigowombaajon momago kaparan koma mambongi hona mende kolooro iima tetegoyanon mono kuugi jewaa.

⁹ Oo wombo alauruna, nononon sareqaa kaen jejonto, ii kilen ono uugia meleema laligowuti-waajon uuwoi mende anjon. Onoo uugianon Buna qaawaa honanon asugin somariiwaatiwaa-jon moma awasankaka nanjon. Anutunon hona ii iima metogon onono letoma Siwenon ubuya.

¹⁰ Anutunon kalembone qaganon doogoya mende kolooja. Ononon Anutuwaaw ejemba so-raaya ilaan onoma laligon kouma toroqen ilaan onoma gawon menj laligonkeju. Kaen uujopagia Anutu qendeema mugi qabunayanon somariinkeji, iinon gawongia ano uujopagia kawaa-jon mende duduun tawaya meleema onombaa.

¹¹ Anana oyanboyan koloowombaajon jejeromonromon ama iikanon awasankaka uuwoi qaa nambutiwaa siinnana moma kokaen awelegonkejon: Ononon anja anja Anutuwaaw uugere amakejuti, iikayadeen mono toroqen qendeema laligowu. Akadamugiawo koloowombaajon kaparan koma namonon laligodaborowutiwaa so iikanon mono mende looriwu.

¹² Qezen koloowubotiwaajon mono awelegonkejon. Anutunon oyanboyan iwoi nonomam-

* 6:8: Jen 3.17-18

baa qaa somongoroti, tosianonj Anutu moma laarinj siimbobologia moma mokosinjonj iikaanja kanonj ii bunja qenj aonkeju. Onononj iyonoo siligia otaawutiwaajonj mojonj. Kianj.

Anutuwaa soomonjo qaa ii uuwoiya qaa.

¹³ Anutunonj Aabraham soomonjo qaa munj ii iyanjaa qata qama jojopanj qaayanonj jenj koti-iro. Monjonj Anutu uugunj uuta laligonagati, saanonj iwaa qata qanagato, iikaanja monj mende laligorotiwaajonj mono iyanjaa qata qama jojopanj qaaya jero koti-ro.

¹⁴ *Jojopanj qaaya ii Aabrahambaajonj kokaenj jenj ijoro, “Niinonj mono onanonj kotuegonj gomaņa. Mono onanonj gbiliuruga gombe seiwuya.”

¹⁵ Kaenj ijoro Aabraham iwoi mubaatiwaa qaa somongoro eroti, iinonj ii honawo koloowaatiwaa-jonj kaparanj koma mamboma laligonj honja bunja qenj aoro.

¹⁶ Ejembanonj somatagiaa qata qama jojopanj qaa jegi momakeju. Jojopanj qaagianonj qaa jejuti, ii menj koti-ro qewagowombaa-jonj amamaagi qaa jejegianonj tegoja.

¹⁷ Iikawaa so Anutunonj qaaya Aabrahambaa gbiliuruta anana mobombaa-jonj somonjonj jero. Qaa areņa ii monjonj qewagonj utegomambaa-jonj amamaaji, gbiliuruta anana soomonjo qaa iikawaa kania ii tororo moma yagowombaa-jonj moro. Kawaa-jonj soomonjo qaaya ijoro mutuya kolooro qaa ii mombo jojopanj qaayanonj jenj koti-iro indinj woi kolooro.

* **6:14:** Jen 22.16-17

18 Anutunonj qaa ii jɛn iikawaa qolomolonja jemambaajonj amamaaro. Iinonj qaa utekuteya qaa ii jɛngo jɛn kotiiroti, iikanonj mono uunana nangowaatiwaajonj moro. Kawaajonj ijongo ii mono jɛn kotiiro. Anana balombaa nanamemenj bologanonja olonj koma Anutuwaanonj keuma oyanboyonj nonombaatiwaajonj jejeromonromonj nononoti, ii mono koronj menj mamboma laligolonj.

19 *Oyanboyonj koloowombaajonj ama mamboma iikawaa uuwoi monj mende amakejonj. Jejeromonromonana iikanonj uunanaa kasa mindanjanani kaanja koloonj nono Jiisaswo somonjonj nonomakeja. Jejeromonromonanaa kasa mindanjanakoriga iikanonj mono nonoononjan kanainj Siwe jigo gorawaa uutanonj uma jigo uuta leelee batugaranonj opo sopa eji, ii kaanagadeenj kotonj toroqenjisasjinjaronj dujn kowoganonj raji, iwaanonj kenja.

20 *Jiisasnonj jotamemenana koloonj wala eukanonj uma jinjaronj dujan menj kambanjetegoya qaa rama ubaa. Kaen Melkizedek kaanja jigo gawonj galenana wanjan koloonj laligoja. Kianj.

7

Jigo gawonj galen Melkizedekwaa sundu

1 *Melkizedek eja ii gomanj qata Saalem kawaa kinj ponjan koloonj Anutu uutaa jigo gawonj galenana laligoro. Kaanja laligoro Aabrahamnonj kinj ponjan ponjan manjan qen haamo ama onoma

* 6:19: Lew 16.2 * 6:20: Ond 110.4 * 7:1: Jen 14.17-20

eleema gomananon karoti, kamban iikanon kan Aabraham mokolon kotuegon muro.

² Kotuegon muro esuhinaya kuuya mendeema tenon motomotoon (1/10) men nandunaga ama muro. Melkizedek qa iikawaa kania ii “Nanamemen solanaga kin pon.” Qataa so wala “Nanamemen solanaga kin pon” kolooro ano torogon kaanagadeen “Saalembaa kin pon” laligoro. Saalembaa kin pon qa iikawaa kania ii “Luaewaa kin pon.”

³ Melkizedeknon nemunmanaga qaa, sakitiuruta qaa, kolokoloo kambanaga qaa ano koomuya qaa.* Kaen jigo gawon galej wanaga koloon kamban tete-goya qaa laligon ubaa. Iinon Anutuwa Meriaa tani kaanaga kolooja.

⁴ Wanjalenana Aabrahambaa godaqeqe silianon Melkizedekwaa kania gendeeno ii mono kokaen iima asariwu: Aabraham ago esuhina iwoi akadamuyawo kalugon men karoti, iyonoononga boro woi (10) kuuya gosin bakaya motoongo men Anutuwa nandun ano. Kawaajon Melkizedeknon onanon uuta somata qaita mon kolooja.

⁵ *Anutunon Kana qaanon qaa kokaen jen koton nononota eja, “Liwaiwaa gbilinonaga eja kuun onongi jigo gawon meme (Liwait) koloogi kanageso ononon mono esuhinagia boro woi (10) kuuya gosin iikanonaga bakaya motoongo men Anutuwa nandun ama onomakebu.” Yononon onaga kaanaga Aabrahambaa gbiliuruta koloojuto,

* **7:3:** Buaga Qaanon Melkizedekwaa nemunmanaga ano sakitiuruta, kolokoloo ano koomu kambanaga ii mende jen asarija. * **7:5:** Jan 18.21

ii kilen iyangiaa kanagesourugia onoo boro-gianonga nandunana ii bunja qen aonkebu.

⁶ Jenkooto qaa kaen ejato, Melkizedeknon Liwaiwaa gbiliga mon mende koloaja. Ii kilen Aabrahamnon Anutuwaa soomongo qaa moma angon koma laligon esuhinaya gosin tenonga motoongo (1/10) men Anutuwaa nandun anoti, ii bunja qen aon kotuegon muro.

⁷ Somatananaa newo baagianon laligojoni, iyononon mono kotuegon nonongi laligojon. Qaa ii qakoombombajaan amamaankejon.

⁸ Kanageso anana tenonga motoongo (1/10) men Anutuwaa nandun amakejoni, ii balombaa jigo gawon meme (Liwait) yononon bunja qen aonkeju. Yononon namonon laligon komunkejuto, Siwenon eukanon mombajaan nangun jegi kotiin laligon ubaati, iinon mono ii bunja qen aonkeja.

⁹ Aabrahamnon esuhinaya gosin boro woi kuya iikanonga bakaya motoongo (1/10) men Anutuwaa nandun anoti, iinon ii gbilia Liwaiwaa-jon kaanagadeen waladeen ano. Kaen jenin saanon sokonaga. Kamban kokaamba tenonga motoongo (1/10) men Anutuwaa nandun amakejoni, ii benana Liwaiwaa gbiliurutanon bunja qen aonkeju.

¹⁰ Kaanagadeen munduna Liwai koloowaati-waa romongon iwaa nandun anoti, iikawaa kania ii kokaen: Liwainon amboyaa sele busunon raro Melkizedeknon mono kamban iikanon kan Aabrahambo aitongori. Kian.

Melkizedek ii Jiisaswaa sareya koloaja.

¹¹ Anutunonj Kana qaanonj Israel kanageso jen kotonj nonono iikawaa so Liwai tuunjonnga eja kuunj ononinj jigo gawonj galenana koloonkegi. Gawonj ii megii iikaanja kanonj akadamunana kuuya mokoloowonagati eenj, anana jigo gawonj galenj qaita mombaajonj mende amamaawonaga. Gawonj iikawaa honanonj mende sokonotiwaajonj ama Jiisasnonj mono Melkizedek kaanja asugiro. Ejembanonj ii Aarombaa arenjaa so mende kuugi asugiro.

¹² Jigo gawonj galenj gawonjaa kanaanonj utegoji, kambanj iikanonj Kana qaanonj mono kaanjiadeenj utegoja.

¹³ 'Jigo gawonj galenj qaita monj,' qaa ii Ponnanajaanj jejonto, iinonj Liwai tuunjonnga qaagoto, mono tuunj monjonnga kolooro. Tuunj iikawaa eja monjonj jiwowonj jigowaa alatanonj nama gawonj mende menj laligoro.

¹⁴ Ponnananonj Juuda tuunjonnga kolooroti, qaa ii asuganonj eja. Moosesnonj Juuda tuunj yonononj jigo gawonj galenj kombutiwaa qaa monj mende jero.

Jigo gawonj galenj Melkizedek kaanja monj

¹⁵ Kawaajonj jigo gawonj galenj monj Melkizedekwaa tani kaanja asugiji, iikanonj mono qaa jejonjatiwaa honja ii asuganondeenj qendeenonj sokonja.

¹⁶ Iinonj namo ejembanonj Kana qaa otaanj tuunjaa so jen kotogitiwaajonj ama jigo gawonj galenj mende kolooroto, laaligo kombombanja mende aliwaati, iikawaa ku-usujanonj mono nemunj koma muro jigo gawonj galenj kolooro.

17 *Mojnon iwaa kania nanjon jero Buna Terenon kokaen eja, “Giinon Melkizedek kaanja jigo gawon galen koloon kamban tetegoya qaa laligon uba.”

18 Anutunon kaen jen jenkooto mutuya ii qewagoro. Qaa mutuya iikawaa ku-usunanon qaono ilaan nonombaatiwajaan amamaankeji, iikawajaan ii qewagoro.

19 Kana qaanon ejemba akadamunana mokoloowombajaan mende ilaan nonono. Qaago. Kawajaan qaa aren mutuya qetegon kitianon jejeromonromon awaa soro nononja. Anana jejeromonromon iikawaa qaganon nama saanon Anutuwaa kosianon kema qama koolinkebona.

20 Anutunon jigo gawon galen dongogaa qaaya jen ii jojopan qaayanon jen kotiiro. Kaen anoto, jigo gawon galen tosaana yonoo qaagia ii jojopan qaanon mende jen kotiigi kilen kaen angi.

21 *Tosianon jigo gawon galen een koloogito, Anutunon Jiisas kuun qaaya ii jojopan qaayanon jen kotiin kokaen ijoro,

“‘Giinon mono jigo gawon galen koloon kamban tetegoya qaa laligon uba.’ Ponjon jojopan qaa jen kotiiroti, qaa ii mombo mende utegowaa.”

22 Jojopan qaa iikawajaan ama Jiisasnon mono soomongo aren gbiliaa hona koloowaatiwaa galena koloon nanja. Kaen Anutu ano ejemba batunananon gawon men laligoja. Soomongo aren iikanon walaga uugun awaa soro kolooja.

* 7:17: Ond 110.4 * 7:21: Ond 110.4

²³ Jigo gawon galen tosaana ii wala eenanon mamaga laligogi. Komun gawongia toroqen mewombaajon amamaagiti, iikawaajon ii mamaga laligogi.

²⁴ Yoŋonon mamaga laligogito, Jiisasnon kamban tetegoya qaa laligon ubaati, iikawaajon jigo gorawaa galen gawon ii tetegoya qaa men laligon ubaa.

²⁵ Gawon ii men laligojiwaajon ama Jiisasnon ejemba iwaanon kagi unuano Anutuwaa kosianon kemakejuti, ii saanon kotiin hamo qen onono qaagianon komunkeja. Kamban so yoŋoojon ama Anutu qama koolinkejiwaajon laligoji, iikawaajon mono saanon hamo qen nonondaboronkeja.

²⁶ Jigo gawon galen wana kaananon mono saanon sokoma nononja. Iinon toroya koposowaa qaaya qaa ano soraaya kolooja. Anutunon Jiisas singisonngo ejemba ananaanonga tirin koton wano Siwe jakeya kuuya koton euwaa euyanon uma qaita mon koloon laligoja.

²⁷ *Jigo gawon galen tosonian somana somana wala iyangiaa singisonngogiaajon ama iikawaa gematanon kanageso yoŋoo singisonngogiaajon ama oronon siimolon oon laligonkegi. Jiisasnon anaa sele busuya qeleeno siimolon oonoon kaana ama mugi iikaana kanon kanageso ananaa singisongonana ii indin motoonngo iikanondeen koma konjoratiro sokondabororo. Kawaaajon Jiisasnon ii jigo gawon galen tosaana kaana kamban so amakebaatiwaajon mende amamaaja.

* 7:27: Lew 9.7

²⁸ Anutunonj Kana qaaya Mooses muro kawaa so ejembanonj eja ii kuunj ononji jigo gawonj galenj wanj koloonkeju. Balonj eja yonononj ku-usungia qaa laligojuto, Anutunonj oyanboyanj koloowombaa qaaya ii kanagenj nonoma ii jopanj qaayanonj jenj kotiiroti, iikawaa so Meria kuuro wajnana kolooja. Wajnana iinonj mono akadamyua korebore mokolonj kambanj tete-goya qaa kotiga laligonj uma laligowaa. Kianj.

8

Soomongo arenj gbiliaa jigo gawonj galenj wanj

¹ *Qaa jejonj, iikawaa qaa kota wanj ii kokaenj: Anana jigo gawonj galenj wajnanawo koloojonj. Wajnana iinonj Siwe gomanonj uma Uutanana iwaa jinjaronj dunj rara kooronononj boro dindinononj raja.

² Opo sel jigo honj ii Siwenonj eja. Ii namo ejanonj memeta qaagoto, Pononj anj ii mero. Jigo gawonj galenj wajnana iinonj opo sel jigowaa uuta leegenj qata kowoga totonj iikanonj laligonj Anutu welenj qemambaa gawonj menkeja.

³ Balombaa jigo gawonj galenj wanj kuuya ii nandunj kalenj Anutuwaajonj ama orononj simolonj onj laligowutiwaajonj kuunj onomakejonj. Iikawaa so jigo gawonj galenj wajnana Jiisasnonj kaanjadeenj anj Anutuwaanandunj ama muro.

⁴ Mooseswaa Kana qaawaa so nandunj kalenj Anutuwaajonj amakebonatiwaajonj eja kuunj ononji laligoju. Kawaaajonj jigo gawonj galenj wajnana iikanonj namononj laligonagati eenj,

* **8:1:** Ond 110.1

iinonj mono balombaa jigo gawonj galenja koloomambaaajonj amamaanaga.

⁵*Balombaa jigo gawonj galenj yonononj balombaa jiwowonj jigononj Anutu welenja qewombaa gawonja menkeju. Jigo iikanonj Siwe jigo gorogaa sareya ano unaya kolooja. Moosesonj jigo opo selnonj memambaaajonj anoti, kambanj iikanonj Anutunonj Siwe jigoyaa arenja ii isaano. Aisandaboronj galenj meme qaaya kokaen joro, “Moba, baananonj laligona arenj qendeema gombeti, iwoi kuuya mono iikawaa so tororo otaanj mewa.” Iikawaa so opo selnonj jiwowonj jigo gora mero iikanonj Siwe jigowaa qerewenja kolooro.

⁶ Anutunonj oyanboyanj koloowombaa soomongo qaa gbilia nonono iikanonj soomongo qaa walaga uugunj awaa soro kolooja. Soomongo qaa iikanonj arenj gbiliaa tandoya kolooja. Soomongo arenj gbilia iikanonj mono arenj walaga uugunj qabunayawo kolooja. Qabunja iikawaa so Jiisasnonj soomongo arenj gbiliaa gawonja awaa soro ii bunja qen aonj Anutu ano ejemba batunananonj nama ilaanj nonomakeja. Gawonja iikanonj mono balombaa jigo gawonj meme ii mamaga uugunj akadamuyawo kolooja.

⁷ Soomongo arenj mutuyanonj koposowaa qaaya qaa koloonj sokonagati eenj, soomongo arenj kanagenjanonj koloowaatiwaajonj mono eenj mende mambombonaga.

⁸*Kaento, ejembanonj kilenj boligi Anutunonj kanagia mokoloonj jenj onoma kokaen jero,

* 8:5: Eks 25.40 * 8:8: Jer 31.31-34

“Pon niinon kokaen jen kotojen: Mobu! Kamban mon kan kuuwaati, iikanon Israel tuun ano Juuda tuun onowo soomonjo aren gbilia amana.

⁹ Niinon ambosakonurugia borogianon men Iijipt kantrinonga unuambe seleengen kagi yonowo soomonjo aren ambeto, yononon noo soomonjo aren ii mende qokotaan ten kongi. Kawaajon niinon kaajiadeen ii gema unuwe. Pon niinon kaen jen kotojen. Soomonjo aren gbilia amanati, ii Buna qaa walagaa so qaago.

¹⁰ Kaana qaagoto, kamban iikanon kan kuro Pon niinon Israel kanageso yonowo soomonjo aren gbilia kokaen ama jemaana: Niinon mono neenaa Kana qaana kuuya ii yonoo roromonogianon ama uugianon tere kaana oowe ewaa. Kaen ama yonoo Anutugia koloowe yononon mono noo kanagesona koloon laligowuya.

¹¹ Kamban iikanon somata ano melaa ii korebore noo kanana moma yagon laligowuya. Kawaajon boi monon Pombaa kania mobutiwaajon batugianon mende kuma onoma laligowaa. Datanon koga kokaen mende ijowaa, ‘Gii mono Pon moma yagowa.’

¹² Kokaembaajon nii moma yagon noma laligowuya: Niinon nanamemengia bologa ii songbama mesaomana. Singisonogia mono duduun ii mende toroqen romongomana.”

¹³ Anutunon soomonjo arena kanagenajaan

“Gbilía” jen iikaanja kanon soomongo aren mutuyaajon “Mono walaga kolooro,” jero kania kaen kolooro. Qaa aren monnon kaman koriga en walaga kolooji, iikanon mono alimambaa anja. Kian.

9

Balombaa opo sel jigonon Anutu kokaen mepeseegi:

¹ Anutunon soomongo aren mutuya ama iikanon kaanagadeen waeya men mepeseewombaa aren a ii jen kotooro otaagi. Ii otaan namonon opo sel jigo gora megí ero.

² *Anutuwaa opo sel jigo gora ii kokaen megí: Jigo uuta mutuya kanon lambewaa dun rarata ano bered kowoga ii Anutuwaa jaasewanon nene dunon Anutuwaa bun a anji raro. Jigo uuta iikawaa qata ii jigo uuta toroya

³ *Kawaa gematanon uuta mon qata jigo kowoga totoon ii ero. Jigo uuta woi yoroo batugaranon opo sopa nano.

⁴ *Jigo uuta kowoga totoon iikanon jinin oonoombaa alata ano soomongo arembaa bokis ii eri. Alata ii goulon memeta ano bokis selia ii kuuya goulon tuuruya kolooro. Paora qata mana ii goul monjonon ama bokis iikawaa uutanon galej komakegi. Kaanagadeen Aarombaanon taa gbaru sota junjuna ano Anutunon soomongo aren a jamonon ooro ilan a ii bokis

* **9:2:** Eks 26.1-30; 25.23-40 * **9:3:** Eks 26.31-33 * **9:4:** Eks 30.1-6; 25.10-16; 16.33; Jan 17.8-10; Eks 25.16; Dut 10.3-5

iikawaa uutanon galen komakegi. Bokis uutanon iwoi karoon ii kaen egi.

⁵*Bokis qaganon borosowo gajoba woi goulnon memeta ii nani. Ii Anutunon kosere laligoro asamararaṅaa sareya ii kolooro. Borosowo woi ii enṅaṅgara kotuma bokis unuṅa turuṅ nani. Bokis unuṅa ii Anutuwaa koma konjoratiwaa duṅa kolooro. Qaa motomotoon ii kambaṅ kokaamba aṅa aṅa tororo amin mobonṅatiwaa so qaago.

⁶*Anutuwaa opo sel jigo gorawaa iwoi kuuya ii kaen areṅgogi ero jigo gawon galen yononon kambaṅ so jigo uuta mutuya kanon uma Anutu welenṅa qeṅ gawonṅia meṅ laligogi.

⁷*Kaaṅa laligogito, jigo gawon galen waṅa iinondeen gbani so indinṅa motoonṅo kanon jigo uuta kowoga toton ii kanon uma laligoro. Sa meṅ iikanon uma aṅaṅon ano kanageso yononon poumapou qaganon siṅsiṅonṅo aṅgiti, mono iikawaṅon ama siimolon onṅ sa maaro kamaaro.

⁸Kaen areṅon aṅgi Unṅa Toroyanon sare ii qendeema iikanon ejemba kokaen kuma nonoma laligoro: Jigo uuta mutuyanon toroqen nanji, kambaṅ iikanon Anutunon jigo uuta kowoga toton iikawaa kania ii asuganon mende inṅisaano laligogi.

⁹Qaa ii kambaṅ kokaambaa sareya kolooja. Kania ii kokaen: Ejembanon kalenṅ kalenṅ nandun ama siimolon meṅ kagi onṅkejuto, uugianon kilenṅ luae mokoloowombaṅon amamaanṅeju. Uugianon siṅsiṅonṅo aṅgitiwaṅon ama tilooro

* 9:5: Eks 25.18-22 * 9:6: Jan 18.2-6 * 9:7: Lew 16.2-34

siimolon men kan Anutuwaa jigo goranon uma qama koolinkejuto, iikanon mono singisonjogia koma konjoratiwombaajon amamaanjeju.

¹⁰ Nene kalen ano apu kalen men kan kema koma kan koma anji oomulu kania kania men onjomakejuto, kaen selewaa jenkootoya kaya-gadeen otaanjeju. Iwoi ii wala sokono ama laligogito, Anutuwaa aren gbiliaa kambananon kan kuuro iikanondeen kanain mende toroqen sokombaa. Kian.

Kraistwaa sayaa kania

¹¹ Kraistnon kan oyanboyan nonomakejiwaa jigo gawon galen wana kolooroti, iinon balombaa opo sel jigo ejanon memeta iikanon mende uro. Kaen qaagoto, Siwenon jigo gora raji, mono iikanon uro. Jigo gora iikanon uuta qaita mon kolooja. Asamararananon mono akadamyawo.

¹² Iikanon uma jigo uuta mutuya koton meme ano bulmakao meria yonoo sagia mende men keno. Kaen qaagoto, iyanaa saya maaro iikanon nemun koma muro Siwewaa jigo uuta kowoga toton iikanon uro. Iikanon kaman motoongowaa so uro tegon sokonota eja. Downana kaen men oyanboyan koloowombaajon kondoro kaman tetegoya qaa sokoma en ubaa.

¹³ *Wala namonon meme ano bulmakao eja unun sagia men kan bulmakao embia kowina kanon siimolon on iikawaa bugaajona kaanagadeen men kan ejemba kokojinjigiawo iikanon qeesaan onjomorigi sokoma onono. Kaen

* **9:13:** Lew 16.15-16; Jan 19.9, 17-19

hamo qeŋ oŋoŋgi iikanonŋ selegia sonŋbama men sorainŋ oŋono laligogi.

¹⁴ Kaenŋ aŋgiti eenŋ, Kraistwaa sayanonŋ mono kambaŋ kokaamba hamoqeŋe tani ii mamaga uugunŋ kokaenŋ ama nonomakeja: Sayanonŋ mono uunana tilooro sonŋbama nanamememana koomu kotigaa bunŋa koloowonŋatiwaa so ii koma konjoratinŋeja. Kaenŋ ama nonono laaligo Toya Anutu welenŋa qewombaa gawonŋa ii mono afaanŋonŋ menŋ laligowonŋa. Unŋa Toroyanonŋ laligonŋ kouma tetegoya qaa laligonŋ ubaati, iionŋ mono Kraist ilaanŋ muro koposoya qaa laligoroto, ananaaŋonŋ ama iyanŋa qeleema aonŋ Anutuwaa siimolonŋ lama kolooro.

¹⁵ Kania kokaembaaŋonŋ Kraistnonŋ soomonŋgo arenŋ gbiliaa galenŋ wanŋa kolooja: Anutunonŋ ejemba oyanŋboyanŋ koloonŋ kambaŋ tetegoya qaa kaanŋa laligowombaa qaa somonŋonŋ oŋoonoti, iyonŋononŋ iwoi ii bunŋa qeŋ aowutiwaaŋonŋ moja. Kawaaŋonŋ ama Kraist kuuro Anutu ano ejemba batunananonŋ uumotoonŋ ambombaa gawonŋa menŋ laligoja. Soomonŋgo arenŋ mutuyaa kambaŋanonŋ ejembanonŋ kana uugunŋ singisonŋgo aŋgi iikanonŋ somonŋonŋ oŋono laligogiti, Kraistnonŋ ii iikanonŋa isama oŋomambaŋonŋ ama komunŋ dowegia mero.

¹⁶ Monŋonŋ ilawoilaya kuuya laaligoya tegowaati, kambaŋ iikanonŋ aliaa bunŋaya koloowaatiwaaŋonŋ jenŋ kotorota qaa eji, alianonŋ iwoi ii uulanŋawo mende mewaa. Uulanŋawo qaagoto, qaa toyanonŋ komuro kanianonŋ asuganonŋ asugiro iigigo kambaŋ iikanonŋ ii saanonŋ mewaa.

17 Jaawo laligoro kambaŋ iikanonj qaaya iikanonj honjowo mende koloowaato, qaa toyanonj komurogo qaayanonj mono esunawo koloowaa.

18 Qaa iikawaa so soomonjo areŋ mutuya ii kaanagadeen oro saya mende maabuyagati een, mono honjowo mende koloonaga.

19 *Arenj mutuyaa honj ii kokaenj kolooro: Moosesonj Kana qaawaa jenjkooto qaa kuuya ii kanageso kuuya yonjoonj weenjonjo bulmakao meria ano meme unjuro sagianonj kamaaro. Kamaaro ii menj apuwo mindirinj lama juya osoga nezongbala menj gumionj susuyanonj somonjon sanonj qendunjonj qeesaaro Kana qaa Tere lama selianonj oonj lipinngiti, ii moriro. Ii morinjo kanageso kuuya batugianonj liligonj sa apunonj qendunjonj qeesaanj giliro iikanonj onjomoriro.

20 Kaenj onjomorinj kokaenj injjoro, “Anutunonj qaaya tenj kombutiwaajonj jenj kotonj onjoma onjowo soomonjo anji, mono iikawaa sayaga koi.”

21 *Kaenj injjonj toroqenj opo sel jigo gora ii kaanjadeen sa iikanonj qendunjonj giliro moriro. Hamoqege gawonj mewutiwaa akadamu ilawoila kuuya ii kaanagadeen qendunjonj giliro moriro.

22 *Anutuwaa Kana qaanonj jenj kotojiwaa so ii me woi kuuya ii mono sanonj songbaninj so-raaya koloonkeja. Kawaajonj monjonj sa mende maanagati eenj, Anutunonj singisonjonana mende mesaonaga. Kianj.

Kraistwaa sayanonj singisonjonana koma konjoratinkeja.

* 9:19: Eks 24.6-8 * 9:21: Lew 8.15 * 9:22: Lew 17.11

23 Namowaa jigo goraya ii Siwewaa jigo gorawaa sareya ano unʼaunʼaya. Namonon jigo ano iwaa borotere ano borosowo ii siimolon ooŋoon ama iikaanʼa kanon hamo unʼugi soraaya koloogi sokonoto, Siwe jigo gorawaa ilawoilawaaajon ii mende sokonja. Kawaajon Kraistnon siimolon ooŋoon qaita mon anoti, iikanon mono Siwe jigonon uma iwaa ilawoilaya kuuya hamo unʼuro soraaya koloogi sokono. Siimolon ooŋoon qaita mon iikanon mono namowaa siimolon ooŋoonʼa ii uugun akadamuyawo kolooro.

24 Iikawaa kania ii kokaen: Kraistnon jiwowon jigo uuta kowoga totoon ejanon memeta iikanon mende uro. Namowaa jigo goraya ii Anutuwaa jigo goraya honʼaa unʼaunʼaya kolooro. Kraistnon mono Siwe goman honʼa iikanon uma kamban kokaamba ilaan nonomakebaatiwaaajon jotamenenana koloon Anutuwaa jaasewanon asuginjeja.

25 Namowaa jigo gawon galen wanʼanon gbani so oro sagia men jiwowon jigo uuta kowoga totoon iikanon uma laligoro. Kraistnon iikawaa so mende amakeja. Iinon Siwe gomanon indin mamaga mende uro. Anutuwaa siimolon lama kolooro gbani so qerʼkebutiwaajon ama eu mende uro.

26 Indin motoonʼgonon mende sokonagati een, iinon mono Anutunon Siwe namo mokolon oronoti, kamban iikanonʼa kanain siimboboloya kanjanʼawo moro indin seiseiya koloonaga. Kaen qaagoto, namowaa kambanʼanon tegomambaajon ano kamban kokaamba

indinj motoongogadeen singisonjo koma konjoratiwaatiwaajon ama asugiro. Asugin iyanja siimolon oonjon kaanja ama mubutiwaajon ama aoro.

²⁷ Namo ejemba ananaa arenana ii kokaen eja: Anana kamban monjon komuwonja ano iikawaa gematanon Anutunon qaanana gosin jen tegon nonombaa.

²⁸ *Aren iikawaa so Kraistnon kaanjadeen ejemba seiseiya ananaa singisonjonana koma konjoratiwaatiwaajon indinj motoongowaa so kan iyanja siimolon oonjon kaanja ama mubutiwaajon ama aoro. Iinon kamban monjon eleema kawaa. Singisongowaajon ama mombo mende kawaato, ejemba asugiwaatiwaajon mambomakejoni, mono anana oyanboyan nonoma nunuambaatiwaajon ama asugiwaa. Kian.

10

Indinj motoongo koomunon ama aoro sokond-aborota eja.

¹ Kana qaa walaga iikanon oyanboyan koloowombaa kania honja ii mende kolooroto, oyanboyan asugiwaatiwaa unajaya iikaya ero. Anutuwaa Kana qaawaa kania kaen ejiwaajon ama ejemba Anutu mepeseewombaajon jigo goranon kamban so umakejuti, iyononon mono letoma akadamugiawo koloowombaajon amamaankeju. Yononon kamban tetegoya qaa nandun kalen men kan ama siimolon oonjon

* 9:28: Ais 53.12

iikayadeen gbani so toroqen ama laligogito, iikanon mende sokono.

² Iikanon sokonagati een, siimolon oonoon ii saanon mesaowuyaga. Jigo goranon Anutu waeya men mepeseegiti, iyononon indin motoongo hamo unugi soraaya koloodaborowuyagati een, iikaen mono singisonogogiaa gamuya ii mende toroqen mobuyagato, ii toroqen mogi. Kawaajon oro kalen ii toroqen nandungiaga amakegi.

³ Gbani so siimolon oon laligogiti, iikanon mono toroqen singisonogogiaa gamuya ii jen gbilin onono laligogi.

⁴ Bulmakao ejia ano meme yonoo sagianon mono singisonogo koma konjoratiwaatiwaajon amamaankeja. Ii batogogito, osin laligon kougi.

⁵*Kawaajon Kraistnon namonon kamaan asugiroti, kamban iikanon kokaen jero,

“Anutu, giinon nandun kalembaajon ano siimolon oowutiwaajon mende koposonon laligonato, namonon laaligowaa selia ii mozononon nona.

⁶ Siimolon oon singisonogogiaajon ama nandun kalena kalena ama laligogiti, ii iima kawaajon mende aisoon laligona.

⁷ Kamban iikanon kokaen ijowe, ‘Anutu, moba, niinon koi kajej.

Noo kanana ii papia liipina iikanon oogita eja. Iikawaa so mono goo uusiingaa so ama men laligomanja.’ ”

⁸ Wala kokaen jero, “Nandun kalen ama siimolon oon singisonogogianon solananiwaatiwaajon iwoi

* **10:5:** Ond 40.6-8

kania kania ama laligogiti, iikawaajonj mono siinganonj mende kolooro moma laligona. Ii iima kawaajonj mende aisoonj laligona.” Iwoi ii Kana qaa walagaa so toroqen amakejuto, ii kilen kaen jero.

⁹ Kawaa gematanonj qaa kokaen jero, “Anutu moba, niinonj mono koi kanj goo uusiingaa so ama menj laligomaŋa.” Kaen jenj Anutu waeya menj mepeseewombaa kania mutuya ii qewagonj kana gbilia kuuro.

¹⁰ Anutuwaa uusiinganonj nemunj koma muro selianonj siimolonj oonoonj kaanŋa anŋi tegoroti-waajonj mono tak kotonj nonono soraaya kolood-aboronij. Indinj motoongowaa so selia qeleenoti, iikanonj mono kambanŋ so sokoma enj ubaa.

¹¹ *Kambaŋa kambaŋa jigo gawonj galeŋ kuuya yonononj nama jigo gawonjia menjkeju. Suulanj siimolonj iikayadeenj oonŋo oonj amakejuto, iikanonj singisonjgogia koma konjoratiwombaaajonj amamaanjkeju.

¹² *Iikanonj amamaanjkejuto, Siwewaa jigo gawonj galeŋ wanŋa Jiisasnonj mono indinj motoongowaa so singisonjgowaajonj ama selia qeleeno kambanŋ tetegoya qaa sokoma enj ubaa. Namononj siimolonj oonoonj kaanŋa nama mugi Siwe jigononj uma Anutuwaa boro dindinjanonj raja.

¹³ Iikanonj rama kambanŋ batuya kokanonj Anutunonj tuarenjenjuruta riitano kamaanj unjuro

* **10:11:** Eks 29.38 * **10:12:** Ond 110.1

Kraist kaniaa doya* koloogi otokorian maabombaajon mamboma laligoja.

14 Indij motoongowaa so koomunon ama aoro siimolon oonoon kaanja ama mugi iikanon sokondabororo saanon ejemba tak koton nonono soraaya koloowombaa so koloojon. Kaen saanon menj letoma nonono akadamunana kuuya mokolon kamban tetegoya qaa iikaanja laligon ubonja.

15 Unja Toroyanon kaanagadeen qaa ii nanjon jero mojon. Wala qaa kokaen jerota eja:

16 *"Pon niinon kokaen jejen: Kamban tosianon tegoro iikanon mono soomongo arej gbilia yonowo amanati, ii kokaen: Niinon Kana qaana kuuya ii uu konongianon ama momogianon tere kaanja oomanja."

17 *Kaen jen kokaen toroqero, "Niinon yonoo singisonogia ano nanamemengia jeulalana angiti, iikawaajon duduun ii mende toroqen romongon laligomanja."

18 Qaa iikawaa so honja kolooro Anutunon singisongonana mesaoro qaanananon tegoroti-waajon singisongonanaajon siimolon oowombaa so mende kolooja. Kianj.

Anutuwo kaparanj koma laligowombaajon nonoono.

* **10:13:** Kereuruta menj kamaan onoma haamo ama gamu qen onombombaajon kanagianon riiwagon qagianon do kaanja rilanjij laligogi. Juuda yonoo kanagia kian. * **10:16:** Jer 31.33 * **10:17:** Jer 31.34

¹⁹ Kawaajonj uumeleenj alaurunana, Jiisaswaa sayanonj songbama nonono mono saanonj Anutuwaa jigo uuta kowoga totoonj iikanonj ubonja. Kaenj moma laarinj kotiinj uuwoi mende amakejonj.

²⁰ Jiisasnonj kana kekenjaa kana gbilia meleuro anjo laaligo kotigaa kania koloonj nononja. Kana ii iyanjaa selia qeleema iikaanja kanonj meleurota eja. Kana ii riinj Anutuwaa jigoyaa opo sopaya kotonj jigo uuta kowoga totoonj iikanonj ubonja. Jiisaswaa selianonj nemunj koma nonono opo sopaya ii saanonj kotowonja.

²¹ Jiisasnonj jigo gawonj galenj uuta koloonj nonomakeja. Iinonj Anutuwaanonj kanageso kuuya galenj koma nonoma laligoja.

²² *Kaanja laligojiwaajonj anana mono gbingbaonj mesaonj uuwoi kuuya yakarinj pondangadeenj momalaari qaganonj nama Anutuwaa kosianonj kema qama koolinj laligowonja. Sayanonj qeesaaro nonomorinj uutilotiloonana songbano soraaya koloonj laligowonja. Uunananonj mende toroqen jen nonono mono awasankaka laligowonja. Apu taanja arininj menj taalinj nonono iikaanja mono Anutuwo qokotaanj laligowonja.

²³ Anutunonj oyanboyanj koloowombaa qaa somongonj nononoti, iinonj mono qaaya pondanj otaanj ananawo nanja. Kaenj nanjiwaajonj ama iikaanja koloowombaaajonj mamboma jejeronromonj ama jokoloonkebonja. Iikanonj mono kongbara mesaonj zenj nama kotiinj laligowonja.

* **10:22:** Lew 8.30; Eze 36.25

²⁴ Uujopa ano nanamemen awaa ambombaajon mono uukuukuu men nanjon aon laligowonja. Kaanja laligowombaajon mono pondan galej men aon laligowonja.

²⁵ Tosianon iyanjaa uumeleen kanagesowaa ajoajoroogia mesaonkejuti, anana mono sili iikawaa so mende ama laligowonja. Kaen qaagoto, Pon kawaatiwaa aiweseya iima kambananon dodowiji iikaan mojonj, iikawaa so mono kaparan koma kotiin uukuukuu men aon laligowonja.

²⁶ Buja qaa honja momago ananaa aijnon singisonjo lan ambonati een, singisonjonana iikawaajon mono nandun jiwowon mon ambombaajon amamaawonja. Siimolon oonjon mon ii mende ilaan nonombaa.

²⁷ *Ii mende ilaan nonombaato, Anutunon qaanana ii jej tegon ironja meleeno qanananon ubaatiwaajon mamboma jenenana ororo keenana moma laligowonja. Anutunon tuarenjenuruta gere gagirion onjoowaati, iikawaa usunja kayadeen koloowaatiwaajon mono mamboma laligowonja.

²⁸ *Monjon Mooseswaa Kana qaa gema qeji, ii mono qaa jakeyanon ongi woi karoonon qaaya nanjon jegi qaayawo koloowaati een, ii mono mende kiankomun mug i koomuwaa buja koloowaa.

²⁹ *Kaen koloowaato, ejemba mon kokaanja iwaa qaayaajon mono nomaen romonjoju? Monjon Anutuwaa Meriaa qaaya kanianon

* **10:27:** Ais 26.11 * **10:28:** Dut 17.6; 19.15 * **10:29:** Eks 24.8

rikotaan gilinjeja. Soomongo aren gbiliaa sayanon tak koton muro soraaya kolooro, sa ii iwoi omaya kaanja men kamaan amakeja ano kalenmorian Toya Uja Toroya ii mepaegon munjeja. Monon kaanja kolooro Anutunon qaaya gosin irona dawiwaa so muro sokonaga? Kana qaa qotogon koomuwaa buna koloowombaa so koloojonto, Anutunon ejemba kaanja irona ii mono gere gagiriawo kuun muro qaganon uro siimbobolo honombonona mende moma laligowaa. Naa siimbobolonon sokoma munaga? Iwaa kaniaajon mono nomaen romongoju?

³⁰ *Qaa mon kokaen eja, “Jena jewe, nuna guwe, ana ambe ii noo gawonga. Niinon mono ejemba qaagiaa irona meleemana.” Toroqen qaa mon kokaen jerota eja, “Ponon kanagesouruta onoo qaagia gosin jen tegowaa.” Mon moronon kaen jeroti, nononon ii moma mujon.

³¹ Anutu laaligo Toyaa jaanon nama kamaan nunuro boria-non nunuwaati, iikanon mono kanjanawo totoon koloowaa. Kian.

³² Looriwubotiwaajon kokaen jejen: Anutuwaa asasaganon karo buna qen aon asarigiti, mono kaman mutuya ii romonon laligowu. Kaman iikanon momalaariwaa manja qen siimbobolo mamaga mokolon ii kilen aon oron nuuguna guuguwe ama nama kotiigi. Ii mende duduuwu.

³³ Kaman tosaanon gamu qen onongi konajilin mogi qenjaaronon iniigigiin laligogi.

* **10:30:** Dut 32.35, 36

Kamban tosaanon alaurugia tani kaanagadeen ama ononji yonoo kooronjianon nanji.

³⁴ Tosaana kapuare mirinon ononji ragiti, mono ii injiima siimbobologia motoon moma laligogi. Esuhinagia kisiyaen qen kopepereen megiti, ii mono korisoro qaganon moma angon koma laligogi. Siwewaa tiwomaleku qaita mon mende aliwaati, ii en ononjiwaajon moma iikawaajon ulunkolen moma laligogi.

³⁵ Kawaajon awasanakakagia mono kamban kokaamba mende gilin mesaowu. Ii mende mesaogi Anutunon mono iikawaa tawaya somata onombaa.

³⁶ Anutunon iwoi onombaatiwaa qaa somongorota eji, ononon ii bunja qen aowutiwaajon nanju. Kawaajon Anutuwaa uusiina otaan lombo moma mokosinjon kaparan koma laligowuti een, Siwewaa bunjaya iikanon mono onoo bunja koloowaa.

³⁷ *Kokaembaajon mono nama kotiin laligowu: Kamban torodaamon iikayadeen mono toroqen mambonin

“Mombo kawaati, iinon mono kan kuuwaa. Kambana mende qen koriro ubaato, kambana so tororo kawaa.

³⁸ Tororo kawaato, noo alananon nanamemen dindina otaankeji, iwaa momalaarianon mono nemun koma muro kotiin laligon ubaa. Mombo eleema momalaaria mesaowaati een, ii mende sokono uunanon iwaajon mende

* **10:37:** Hab 2.3-4

aisoowaa.”

³⁹ Qaa kaen ejato, nononon ejemba uugia mombo eleema momalaarigia mesaon gere siawaa buna koloowuti, iyonoo tuungianon mende nanjon. Kaen qaagoto, momalaarinana ii mono galen konin Anutunon hamo qen nonono laligon Siwe gomanon ubonatiwaa so koloojon. Kian.

11

Ejemba momalaarigiaajon ama iwoi kokaen kolooro:

¹ Momalaariwaa kania ii kokaen: Iwoiwaa-jon jejeromonromon anjon, ii koloowaatiwaaajon mono kotiin uuwoiya qaa moma laarion. Iwoi mende ii-iita iikawaa so ama men hona iibombaajon mamboma awasankaka nanjon.

² Monowaa monoyanonga kanain ejemba momalaarigianon nemun koma onono uugia meleengi Anutunon injiuro sokono jen qeangon onono laligogi.

³ *Momalaarinananon nemun koma nonono iwoi kuuyaa kania ii kokaen moma asarinkejon: Anutunon qaaya jen koton iikanon Siwe namowaa ilawoilaya kuuya mokolooro. Kawaajon kamban kokaamba iwoi iimakejon, ii iwoi ii-iita iikanon mende letoma kolooro.

Aabel, Eenok, Nooa yonoo momalaarigia

⁴ *Kein (Kain) Aabel yoronon Anutuwaajon siimolon oori Aabelnon uuta meeleno momalaarianon nemun koma muro tororo ten kono

* **11:3:** Jen 1.1; Ond 33.6, 9; Jon 1.3 * **11:4:** Jen 4.3-10

kaasoyanon dindiņa uro. Kaen uro Anutunon siimolonņa iiro sokono jen qeangoro. Jen qeangon Aabelnon solanņa kolooroti, Anutunon qaaya ii nanjon jero momalaarianon nemun koma muro moro. Kaanņa moma laligon komuroto, ii kilen kamban kokaamba nanamemenņa monin qaa iikanon mono toroqen uunana kuun nanjon nonomakeja.

⁵ *Eja qata Eenok iinon wala eenanon uuta meleeno Anutunon qaaya nanjon jen qeangoro moma iwaa jaayanon sokoma laligoro. Kaen laligon kouro momalaarianon Eenok nemun koma muro Anutunon jaawo wano Siwenon uro. “Anutunon wano eu uro toroqen mokoloowombaajon amamaagi.” Bunņa Tere iikawaa so Eenok momalaarianon anjon koma muro mende komuro.

⁶ Uuta Anutuwaanon meleenji, iinon qaa kokaen moma laariwaa: Anutunon laligoja ano Anutunon ejemba iwaa jaayanon sokombombaajon monganjuti, ii tawa qen onjombaa. Qaa woi ii moma laarin saanon Anutuwaa kosianon kawaato, mende moma laarin mun een iwaa jaayanon sokombombaajon amamaawonņa.

⁷ *Anutunon Nooawaajon iwoi koloowaatiwaa galen meme qaaya isaano. Aisano Noonanon moma asarin sombuya qaita mon moma honņa mende iiro momalaarianon nemun koma muro ten koma wanjo mero. Anutunon iyanņa ano sumanjuruta anjon koma onjom-baatiwaajon moma wanjo ii mero. Nooa momalaarianon

* 11:5: Jen 5.21-24 * 11:7: Jen 6.13-22

nemuŋ koma muro waŋgo meroti, nanamemen iikanonj mono namo ejemba kanagia doogoya injisaano Anutunonj qaagia jeŋ tegoro tiwilaagi. Uugia mende meleema tiwilaagito, Nooawaa momalaarianonj nemuŋ koma muro Anutuwaa jaanonj solanja koloowombaa kalenja ii buŋa qeŋ aoro. Ejemba Anutu moma laarinj muninj qaanana jeŋ tegoro solanjaninkejoni, Nooanonj mono iikawaa so solanja kolooro. Kianj.

A Abraham Saara yoroo momalaarigara

⁸ *Anutunonj Aabraham balonj monj iwaa buŋa koloowaatiwaajonj jeŋ iikanonj kambaatiwaajonj oono. Oono momalaarianonj nemuŋ koma muro qaa ii teŋ kono. Dakanonj kema keunaga ii mende moroto, ii kilenj iyananjonj balonj mesaonj keno.

⁹ *Kema kema Anutunonj balonj iwaa buŋa koloowaatiwaajonj jeŋ somonjgoroti, mono iikanonj keuro. Keuma waba koloonj ejemba nanamemengia mende moroto, momalaarianonj nemuŋ koma murotiwaajonj mono kilenj opo kuunj meŋ maama kanonj eŋ laligogi. Esameria Aisak Jeikob yorononj kaanagadeenj Anutunonj balonj onjombaatiwaajonj soomongo qaaya iikayadeenj buŋa qeŋ aonj balonj iikanonj toroqenj opo kuunjgia meŋ maama eŋ laligogi.

¹⁰ Siwe siti tandoyanonj mende gisaawaati, Aabrahamnonj ii iimambaajonj mamboma laligoro. Anutunonj siti iikawaa arenja ama unjaya meŋ miri tandogia osonj mero powowonj kotakota eŋ ubaati, mono iikanonj keumambaajonj ama mamboma opo kuunjonj laligoro.

* **11:8:** Jen 12.1-5 * **11:9:** Jen 35.27

11 *Kaana laligon eja wana kolooroto, momalaarianon nemun koma muro kotiin man kolooro. Aabrahambaa embia Saara iinon kopin laligoroto, ii kilen koro ama mera mero. Anutunon Aabrahambaa kanagesoya somata koloowaatiwaa qaa somononon muroti, iwaajon ama qaayanon honawo koloowaatiwajon moma laarin laligoro. Momalaaria iikanon nemun koma muro meria kolooro iiro.

12 *Eja motoongo iwaa momalaarianon nemun koma muro koomuwaa so kolooroto, ii kilen iwaanonga kanageso somata qatawo koloogi. Sengelao sombinon asarigi jangogia weengowombajon amamaajoni, me sakasin kowe goraayanon ejuti, gbiliurutanon mono iikawaa so sein koloogi.

*Ejemba kokaamba Siwe gomambajon awele-
gon laligogi:*

13 *Ejemba sundugia ii jejoni, ii kuuya uugia meleema Anutu moma laarin mun laligon komugi. Anutunon balon onombaatiwaa qaa somononon onono laligogito, balon iikanon mende keugi. Kaen qaagoto, balongia ii koriganon nama uun iima waeya men aisoogi. Iima een aisoon kokaen jen asarin jegi, "Namonon wabaga koloon ganda laligojon."

14 Ejemba iyangiaa miri gomangianon keubombajon janjarin riinkejuti, iyononon qaa kaen jenkeju.

* **11:11:** Jen 18.11-14; 21.2 * **11:12:** Jen 15.5; 22.17; 32.12

* **11:13:** Jen 23.4; 1 Hist 29.15; Ond 39.12

15 Balon mesaogiti, iikawaajon romonjon qaaya jewuyagati een, yononon mono saanon eleema iikanon kenji uugianon tegonaga.

16 Mono saanon eleembuyagato, yononon iikawaajon mende romonjon laligogi. Iikawaajon qaagoto, kantri qaita mon Siwenon eji, mono iikanon keubombaajon awelegon laligogi. Anutunon yonoojon siti merotiwaaajon Anutu qata “Ananaa Anutu!” jegi ii moma aisoon yonoojon ama gamu mon mende momakeja.

A Abraham, Aisak, Jeikob, Joosef yonoo moma-laarigia

17 *Anutunon Abraham angotetenon ama muro momalaarianon nemun koma mun Aisak Anutu kalenga muro. Anutunon Aisakwaaajon balon mumambaajon ijoro Abrahamnon soomongo qaa ii buna qen aoroto, kilen meria motoongo ii moma tegon iikanon siimolon oomambaajon ano.

18 *Anutunon Aabrahambaajon qaa kokaen ijoro, “Aisaknon mono gbiliuruga nemun koma onono koloon goo qaga bosima laligowuya.” Qaa ii moroto, kilen meria alatanon ano.

19 Ama kokaen gosin romongoro, “Komuwaato, Anutunon saanon kotiin men gbiliro koomunonga waabaa.” Sareqaa kaen jeroti, iikawaa so merianon mombo toroqen koomunonga kaanja waaro wano.

20 *Momalaarianon Aisak nemun koma muro merawoita Jeikob ano Iisoo (Eesau) ii kotuegon

* 11:17: Jen 22.1-14 * 11:18: Jen 21.12 * 11:20: Jen 27.27-29, 39-40

orono. Anutuwaa kotumotueya iikanonj mono kambañ kanagenanonj kaanagadeenj sokoma orono qagaranonj umakebaatiwaaajonj qama kooliro.

21 *Jeikobnonj komumambaajonj anoti, kambañ iikanonj momalaarianonj nemunj koma muro meria Joosefwaa merawoita woi ii kotuegonj oroma taa gbaruyaa kitianonj laarinj Anutu waeya menj mepeseero.

22 *Joosefwaa koomuyanonj dodowiroti, kambañ iikanonj momalaarianonj nemunj koma muro Israel kanageso Iijipt mesaonj kagiti, iikawaa sunduya ii jenj gbilinj injijoro. Kaenj injijonj kanagenj qamoya dakanonj ronj kombutiwaa qaaya ii jenj kotonj onono. Kianj.

Mooseswaa momalaaria

23 *Momalaarigaranonj Mooseswaa nemunjanja nemunj koma orono Moosesnonj kolooroti, ii kambañ iikanonja kanainj koinj karoombaa so mesanjori. Mera ii iimasiinjiinawo tania monj kolooroti, ii iima kinj pombaa jenjkootoya uguwobotiwaaajonj toroko mende moma meragara mesanjonj galenj koni.

24 *Moosesnonj somariiro qata faarao kimbaa borataa meria qagi momalaarianonj nemunj koma muro qa ii bosimambaajonj togonj faarao kimbaa miria mesaonj kemaliro.

25 Saanonj toroqenj Iijipt yonowo singisonjgowaa korisoroya mokoloonj ii kambañ toroga lanj aisoonagato, laaligoya kaanja ii gema qero. Ii

* 11:21: Jen 47.31-48.20 * 11:22: Jen 50.24-25; Eks 13.19

* 11:23: Eks 2.2; 1.22 * 11:24: Eks 2.10-12

gema qeŋ Anutuwaa uumeleen kanageso yoŋowo toroqero kakasililin ama oŋoŋgi ii motooŋ moma aoŋ orowombaajoŋ moro uuta kolooro.

²⁶ Anutunoŋ tawa mubaatiwaageŋ uuŋ nama kotiuro. Kawaajoŋ Iijipt yoŋonoŋ maa suangiawo kolooŋ siiseweweya qaa laligogiti, iikawaajoŋ moro iwoi kamaanqegeta kolooro. Iikanonŋ iwoi kamaanqegeta kolooro gema qeŋ Hamoqeqe Toyawo toroqero iwaajoŋ ama mepaqepae ama muŋ laligogito, ii moro kilen hoŋawo ano uuta kolooro.

²⁷ Momalaarianoŋ Mooses nemuŋ koma muro Iijipt kin poŋgiaa irinŋ soombabotiwaajoŋ toroko mende moma kantria mesaonŋ karo. Anutu ii-iita qaago ii ii-iitaa tani romoŋgoŋ muŋ laligoroti, iikawaajoŋ mono kaparaŋ koma nama kotiuro.

²⁸ *Momalaarianoŋ nemuŋ koma muro kiankomu kendoŋ* ama iikawaa areŋa jeŋ kotonŋ oŋono aisoŋŋ ragi. Koomuwaa gajobanoŋ Iijipt uutanonŋ mutu meraurugia uŋugi Israel yoŋoo meraurugianoŋ komuwubotiwaajoŋ mono jeŋ kotonŋ oŋono nagugianoŋ sa morigi.

²⁹ *Momalaarianoŋ Israel ejemba nemuŋ koma oŋono Kowe Osoga ii balonŋ kerasianoŋ kekenŋaa so kotonŋ kagi. Iijipt manjaqeŋe eja yoŋonoŋ ii kotowombaajoŋ batogogito, mono apunoŋ nemotonŋ tiwilaagi.

Reihab ano momalaariwaa ejemba geria tosia

³⁰ *Momalaarianoŋ Israel kanageso nemuŋ

* **11:28:** Eks 12.21-30 * **11:28:** Anutuwaa gajobanoŋ Israel ejemba injiima kobooŋ uŋuuguroti, iikawaa kendoŋa ii ananaa qaanoŋ kiankomu kendoŋ jeniŋ Kooŋ qaanoŋ Pasowa jeju.

* **11:29:** Eks 14.21-31 * **11:30:** Joos 6.12-21

koma oŋono Jeriko taonoŋ kaŋ kiropo sopaya weeŋ 7:baa so liligoŋ motooŋ kema kagi kiropo sopaya sopaya kotakota iikanoŋ mono ororoŋŋoŋ kamaagi.

31 *Momalaarianoŋ kana somata emba Reihab nemuŋ koma muro kokaen ano Anutunoŋ iima kobooro: Israel jotamemeya yoronoŋ baloŋ iima mobowaajoŋ oloŋ kari ala meŋ koma horoŋ orono. Anutunoŋ ii iima kanagen yangiseŋ ejemba uŋuro tiwilaagi Reihab iima kobooro yoŋowo motooŋ mende komuro. Kian.

32 *Naa qaaga mombo toroqen jewenaga? Dei-wid, Samuel ano gejatootoo ejemba tosaana yoŋoo sundugia toroqen jewenagati een, noo kambananon mono mende sokonaga.

33 *Momalaarianoŋ tosaana nemuŋ koma oŋono galenkonkon totona totona meluŋŋoŋ meŋ ejemba mindiŋŋoŋ oŋoŋgi nanamemeŋ dindiŋa otaan laligogi. Anutunoŋ iwoi nonombaatiwaa qaa somoŋgoroŋ eji, mamaganon qaa iikawaa so qama kooliŋ moma laarigi hoŋa kolooro megi. Tosianoŋ laion oro batugianoŋ qama kooliŋ moma laarigi Anutunoŋ laion qaa oogia somoŋgoro.

34 *Tosianoŋ gere bolan uutanon qama kooliŋ moma laarigi Anutunoŋ gere esuŋa qowogoro mende oŋooro. Tosaana manjawaa soo somatanon uŋuwombajoŋ angi Anutunoŋ yoŋoonon soo jeta meŋ mooniro kok kongi.

* **11:31:** Joos 2.1-21; 6.22-25 * **11:32:** Pon 6.11-8.32; 4.6-5.31; 13.2-16.31; 11.1-12.7; 1 Sml 16.1-1 Kin 2.11; 1 Sml 1.1-25.1

* **11:33:** Dan 6.1-27 * **11:34:** Dan 3.1-30

Mamaganonj looloria koloonj qama koolinj moma laarigi Anutunonj esunj onono kotiigi. Tosianonj manja qeņ qama koolinj moma laarigi Anutunonj esunj onono kawali kotakota koloogi. Waba yonoo manjaqeqe tuungianonj kagi tosaanonj qama koolinj moma laarinj kanonja mono onotaagi unjurama keņgi.

³⁵ *Emba tosonianonj kitigianonj komuro qama koolinj moma laarigi Anutunonj meņ gbilinj muro koomunonja waaro mombo toroqenj aitonogogi. Ejemba tosonianonj koomu gematanonj oyanboyanj uuta mokoloowombaaajonj moma kaparanj koma nanji. Kaanja nanji qanjononj unuj kakasililinj kania kania ama onoma kokaenj injijogi, “Anutu qakoona uulanawo isama gombonja.” Kaenj injijogito, yonononj ii togogi toroqen jaabamagege meņ onoma laligogi.

³⁶ *Tosianonj Anutu moma laarigi mepaqepae ama ooli waayawononj unuji siimbobolo kania kania mokoloonj laligogi. Toroqenj tosaanja gbadoonj kapuare miria miria kanonj onoonji laligogi.

³⁷ *Tosaanja jamononj unuji komugi. Tosaanja segenonj motonj ononji woi koloogi. Tosaanja manjawaa soo somatanonj unuji komugi. Tosianonj lama selia ano meme selia kanonj opo kaanja mouma lanj kema liligogi. Kaanja wanaya toonj koloogi sisiwerowero ano kakasililinj tondu meņ ononji laligogi.

* **11:35:** 1 Kinj 17.17-24; 2 Kinj 4.25-37 * **11:36:** 1 Kinj 22.26-27;
2 Hist 18.25-26; Jer 20.2; 37.15; 38.6 * **11:37:** 2 Hist 24.21

³⁸ Siwewaa akadamugiawo koloon balombaa nanamemen bologaaon mogi mende sokoma onono iikanon mende toroqegi. Mende toroqen lan liligon balon qararankonkononon kema kan baanja baanja uma kamaan kobaa me namo riiritaa uutanon en laligogi. Kian.

³⁹ Ejemba sundugia jejeni, ii kuuya momalaarianon nemun koma onono uugia meleengi Anutunon injiiron sokono jen qeangon onono laligogi. Kaanja laligogito, ii kilen Anutunon oyanboyan qaita mon nonombaatiwaa qaa somongorota eji, iikanon iyoononga mononon mon mende keuro. Qaago.

⁴⁰ Anutunon ii angiodeen qaagoto, mono ananawo motoon akadamunanawo koloodaborowonatiwaaon moja. Kaen moma kawaajon oyanboyan qaita mon nonono mokoloowombaa qaa arenja ano eja. Kian.

12

Anutunon man koma mindingon nonomakeja.

¹ Ejemba tuun somata qatawo kaanonon momalaariwaa kania nanon jen koosu kaanja liligon nonoma nanjuti, ii monon. Kawaajon anana kaanideen mono lombonana kuuya ano singisongo afaanagadeen kokosiin nonomakeji, ii gilinin kemba. Anutunon anana momalaariwaa manjaya qen Satan haamo ama mubombaa arenja anota eja. Kawaajon laaligo batuya koi laligongo komuwonati, batuya ii mono nuuguna guuguwe kaan kaparan koma manja qen bobogarin kembona.

² Jiisasnon momalaarinana menj letono kolooro menj somariiro kotiin akadamyawo koloonkeji, Toya ii mono jaanananon uun tororo iimakebona. Iinon saanon toroqen Siwe gomanon laligon aisoonagato, ii mesaon kamaan iikawaa kitia siimbobolo moro. Maripoonon kikekakasililin kaana komumambaa gamu moma ii mende togoroto, ii qenjaaronon moma mokosinon komuro. Komun Anutuwaa jinKaren dun raranon uma boro dindinanon raja.

³ Singisongo ejemba yononon kaen tuarenjen ama mugi siimbobolo moroti, ononon mono ii romonon laligowu. Zolologon loorin uukamakamaa koloon nama momalaarigia ano jejeronromongia mesaowubotiwaaajon mono kaen amakebu.

⁴ Singisongo ambombotiwaaajon aon oron manja qen laligogi iikanon singisongowaa Toyanon mono sagorogoro (gbilibamban) mende unuro.

⁵ *Amanon meraborauruta yonoojon qambanmamban qaa ononji, Anutunon iikawaa so qaa mon kokaen injoro mono ii duduun laligoju,

“Oo merana, Ponon mindingon gomakeji, iikawaajon mono mona geegee mende koloowa. Qaa jen gono iikanon mono uukamakamaa mende koloon laligowa.

⁶ Ponon ejemba jopagon onomakeji, ii mono mindingon onomakeja.

Ejemba merabora kaana unuama kalan koma onomakeji, ii kuuya koobinon ununkeja.”

* 12:5: Job 5.17; Gba 3.11-12

⁷ Merabora monɔ amayanonɔ mende mindingoro lanɔ laligonaga, iikaanɔ mono iwaa meraborata mende koloonaga. Kawaajonɔ Anutunonɔ onɔ merabora kaanɔ ama onomakeja. Kawaajonɔ lombo onono ii mono mindingonɔ onombaatiwaa tania romonɔonɔ moma mokosinɔonɔ dingoɔ laligowu.

⁸ Anutunonɔ meraborauruta kuuya mindingonɔ onomakejiwaa so onɔ mende mindingonɔ ononagati eenɔ, mono iwaa meraborauruta honɔ mende koloowuyaga. Kaenɔ mono onjoanɔgiaa jaajaa gua merabora manɔgia qaa kaanɔ koloowuyaga.

⁹ Qaa ii mombo kokaenɔ jemaɔ: Namowaa manurunananonɔ mindingonɔ nononɔgi ii goda qenɔ onoma laligoninɔ. Selewaa manurunananonɔ qerewenɔ koloojuto, uunanaa Amanananonɔ mono honɔ ano uuta kolooja. Kawaajonɔ mono iwaa qaa baatanonɔ kema dingoɔ laligonɔ kotiininɔ sokombaa.

¹⁰ Selewaa manurunananonɔ mono iyanɔgiaa momogiaa so kaparanɔ koma namononɔ kambanɔ toroga laligowombaajonɔ ama mindingonɔ nonoma laligonɔkeju. Yonononɔ kaanɔ laligonɔkejuto, Anutunonɔ mono tak kotonɔ nonono iwaa so soraaya koloowombaajonɔ ama mindingonɔ nonomakeja. Kaenɔ ama onanonɔ awaa ano oyanɔboyanɔ koloowombaajonɔ moja.

¹¹ Monononɔ mindingonɔ nonono kambanɔ iikanondeenɔ korisoro tani mende amakejonto, wosobiri siimboboloyawo momakejonɔ. Qaa ii honɔto, iikawaa honɔ ii kanagenɔ kokaenɔ koloowaa: Anutunonɔ ejemba iikaanɔ kanonɔ

menj gbilin onjmakeji, iyonoo nanamemengianon
dingoro luae qen onono moma laligowuya. Kianj.

Qambanjmambanj ano galenj meme qaa tosia

12 *Kawaajonj “Sawingia tegoro borogia bi-
moonj sororonjonj nanji, ii mono menj waama
mindingowu. Tawogia juma simingia sunji, ii
mono menj kotiiwu.” Bunja qaa monj kaenj eja.

13 *Korinkorinjawononj ligisoonj kamaanj qero
kanianonj suma bolidaborowabo. Qaa iikawaa
so alagia qotogonj mende ama mubuto, mono
qeanjgowaatiwaajonj kaparanj koma laligowu.
Bunja qaa monj kokaenj eja,

“Kana riinj kekenjaa kanagia mono menj
qelegeegi dindinj koloowu.”

Qaa iikawaa so mono uuqeanjonj qenj aonj
laligowu.

14 Ejemba kuuya yonowo luaenonj uumotoonj
laligowutiwaajonj mono kotiinj kaparanj
koma laligowu. Monjonj laaligo soraaya
mende mokoloowaati, mono eenj Ponj mende
iibaa. Kawaajonj Anutunonj menj sorainj
onjombaatiwaajonj mono kaparanj koma nambu.

15 *Monjonj Anutuwaawaa kalenjmoriana uugunj
mende bunja qenj aowabotiwaajonj mono galenj
menj aonj laligowu. Nene gawononj oro kaam-
bogawo ii tiitawo qonjomakejonj. Iikawaa so
uukaambowaa kania kuuya ii mono qewag-
owu. Mende qewagogi iikanonj somariinj kouma
enjalolonj menj onono mamaga onoo uugianonj
tiloowabo.

* 12:12: Ais 35.3 * 12:13: Gba 4.26 * 12:15: Dut 29.18

16 *Kaanagadeen monnon serowilin ambabo me Iisoo (Eesau) kaana anjonjorayawo laligowabotiwaajon mono galej men aon laligowu. Iisoonon mutu mera koloorotiwaa borosamo toya kolooroto, qaa ii nene indin motoongo newaatiwaajon ama qewagoro. Qewagoro koga Jeikobnon borosamowaa qaaya ii nene iikanon sewana men buna qen aoro.

17 *Kanagen soomongo qaagaraa so kolooro Manaa kotumotueyanon mono Jeikob qaganon uro, onjo ii moju. Kaen uro Iisoonon kotumotue ii buna qen aomambaajon moma welema saaro jaunanon kamaaro. Kaen kaparan koma welenoto, kilen qaa kogawo somongoriti, ii utegomambaa kania mon mende mokolooro. Kawaa-jon mutu meriaa kotumotueya ii buna qen aomambaajon moroto, iikanon osin amamaaro.

18 *Wala eenanon Israel kanageso yononon Sainai (Sinai) kosianon kan nangi baana iikanon gere bolanon jero. Jen kaaso kondundungon kamaan pangaman mero raidimbon qero Anutunon iikanon yonowo soomongo aren ano. Sainai (Sinai) baana iikanon boronon oosiriwonjatiwaa so koloojato, ononon baana kaana iikawaa kosianon mende kan kouma laligoju.

19 Anutunon soomongo arena ii Sainai baananon kokaen ano: Gajobaurutanon romon qaita mon uugi angotomana ajoma karo qaa kotakota jerotiwaa otona mogi. Ii moma qaa kaana mombo mende jero mobutiwaajon

* **12:16:** Jen 25.29-34 * **12:17:** Jen 27.30-40 * **12:18:** Eks 19.16-22; 20.18-21; Dut 4.11-12; 5.22-27

welengi. Ononon baanja kaanja kawaa kosianon mende kan kouma laligoju.

20 *Anutunon qaa kotiga jen kokaen jen koton onono, “Mononon ejemba me bao oro mononon baanja ii oosiriwaati een, ii mono jamonon qegi komuwa.” Kaen jen koton onono qaa ii otaawom-baajon moma bimoon amamaagi. Kawaajon qaa mombo mende jewaatiwaaajon welengi.

21 *Iwoi kanjanawo totoon ii uun iigi Moosesonon kokaen jero, “Nii mono toroko moma jenena ororo nanjen.”

22 Ononon kaen qaagoto, mono uugia meleema Zaion baanja dodowin kouma laligoju. Anutu laaligo Toyaa sitia qata Jerusalem Siwenon eji, iikanon gajobauruta ten tausenja ten tausenja yononon tuunja tuunja men rii oron korisoro amakejuti, ononon mono siti ii dodowin laligoju.

23 Wala kolokoloo donogoga koloon uumeleen kanageso koloogi qagia Laaligowaa buknon oogita Siwenon eji, ononon mono iyonoo tuungia somata ii toroqen laligoju. Anutunon ejemba kuuya ananaa qaanana gosin jen tegonkeji, ononon mono benjana iwo toroqen laligoju. Anutunon ejemba men solananin onono letoma akadamugiawo koloon komugiti, ononon mono iyonoo kokoosogiawo toroqen laligoju.

24 *Ononon soomonjo aren gbiliaa galenja Jiisas iwaanon kan iwo qokotaan nanju. Inon sayanon qeesaaro onomorinkeji, mono laaligo iikaananon kouma laligoju. Abelnon saya maaroto, Ji-

* 12:20: Eks 19.12-13 * 12:21: Dut 9.19 * 12:24: Jen 4.10

isaswaa sayanonj Aabelwaa saya uugunj qaa akadamuyawowaa mungeŋa kolooja.

²⁵ *Wala eja moŋnoŋ namonoŋ laligoŋ Anutuwaa uusiŋa ejemba inisaama oŋono mamaganonj ii mobombaajonj togogi Anutunonj ironja meleeno qagianonj uro. Yoŋonoŋ iikanonja kok kombombaajonj amamaagiti eenj, anana mono nomaenj kok kombonaga? Kambanj kokaamba alanana moŋnoŋ Anutuwaa uusiŋa Siwenonja ninisaama jenkeji, anana ii silemale ama mesajoni eenj, mono lombononja kok mende totonj kombonja. Qootogonanaa ironja mono oŋanonj qanananonj ubaatiwaajonj mojonj. Kawaajonj moŋnoŋ saŋe qero mojuŋi, oŋonoŋ qaa ii moma teŋ kombombaajonj gejajuju me mondomondo mende ambu. Gejajuju laligowubotiwaajonj mono galen menj aonj laligowu.

²⁶ *Wala eenanonj qaaya injoro namo utugonj memenjaliroto, gejatootoo qaaya moŋ jenj somoŋgorota kambanj kokaamba kokaenj eja, “Kambanj moŋnoŋ namo mombo utugonj memenjalimaŋa. Namogadeen qaagoto, iwoi ambe sombinonj kaŋagadeen utugowaa.”

²⁷ Qaa kaenj ejato, “Kambanj moŋnoŋ mombo” jeji, qaa iikawaa kania ii kokaenj: Anutunonj ilawoila mokolorota eji, iikanonjgadeen mono utugonj utegowaato, Siwewaa ilawoila mende utugowaati, iikanonj mono nama kotiiŋ enj ubaa.

²⁸ Anana bentotonj mende utugowaati, ii buŋa qenj aonj nanjonj. Kawaajonj mono “Anutu dangisenj!” jenj iikaŋa kanonj waeya menj

* 12:25: Eks 20.22 * 12:26: Hag 2.6

mepeseen uuqeeango men munkebona. Ii jeta uguwombotiwaa keenana moma goda qen laligowona.

²⁹ *Ananaa Anutunananon mono gere bolan kaana kolooja. Kawaajon gereyanon nonooro siimbobolo mobombotiwaaajon mono toroko qaganon goda qen munkebona. Kian.

13

Qambanmamban qaa tetegoya

¹ Uumeleen alaurunana onoangia mono jopagon aon laligowu.

² *Waba ejemba batugianon kawuti, ii mono kalan koma onongi ainjolon mokolonkebu. Kaen ambombaajon mono mende duduunkebu. Tosianon kaana angiti, iikanon Siwe gajoba tosaana mende moma asarin motoon koma horon onongi mirigianon laligogi.

³ Tosianon kapuare mirinon laligojuti, ii romongon onomakebu. Onoangio yonowo gbadoon onongi laligowuyagati, tani ii moma mono ii romongon onomakebu. Tosaana men bolin onongi iikawaa siimboboloya mojuti, ii mono onoangio kaen laligowuyagati, iikaana moma romongon onomakebu.

⁴ Ejemba olonkalu ano serowilin anjuti, Anutunon ii jen tegon onombaa. Kawaajon kuuya ononon mono loemba laaligo ii goda qegi so-raaya kolooro loemba batugaranon kiiqetete qaa jewona mon mende ewa.

* **12:29:** Dut 4.24 * **13:2:** Jen 18.1-8; 19.1-3

5 *Anutunonj anjo qaa monj kokaenj jerota eja, “Niinonj mono kambanj monjonj mende gomesaonj gema gumaŋa.” Qaa kawaajonj ama nanamemengianonj menjo mewombaajonj otoko mende koposonjonkebuto, iwoi en onjonji, iikawaajonj mono mogi sokoma onono korisorowo laligowu.

6 *Kaenj moma saanonj qaqaɓunɓunɓananawo satiinj nama kokaen jen laligowonja,
 “Ponjonj ilailaana kolooro namo ejembanonj tiwilaan nombutiwaa so mende koloouj. Kawaajonj keena monj mende moma laligojen.”

7 Galenjurugianonj Anutuwaawaa qaa injjogiti, ii mono romonjonj onoma laligowu. Nanamemengia nomaen ama megilaligogianonj tegoroti, mono ii romonjonj momalaarigiaa siligia otaan laligowu.

8 Jiisas Kraist utekuteya qaago. Wala laligoroti, iikayadeen kete laligoja ano kambanj tetegoya qaa laligonj ubaa.

9 Kalenmorianj toroqen bunja qen aoninj uunana menj kotiitoo qeangonkebaato, nene newombaa silia ii me iikanonj mono uunana menj kotiiwaatiwaajonj amamaankeja. Tosianonj newaawaa qizimizinj kania kania otaagi nanamemenj iikanonj mono mende totoonj ilaan onono porogoro. Kawaajonj tosiannonj qizimizinj morota morota ejemba kuma onomakejuti, onononj mono qaa ii mesaowu. (Siliwaa qaayanonj mono jinjaun mende ama onomba.)

* 13:5: Dut 31.6, 8; Joos 1.5 * 13:6: Ond 118.6

¹⁰ Siimolonj oonoonj alata qaita monj ii ananaanonj eja. Balononj opo sel jigo gorawaa gawonj menkejuti, iyonononj siimolonj qaita monj iikawaa bakaya menj newombaajonj amamaankeju. Anutunonj iyonoojonj qaa kaen mende jenj tegorota eja.

¹¹ *Namononj jigo gawonj galenj wananonj nama ejemba singisonjogia koma konjoratiwaatiwaa-jonj ama oro qenj saya menj jigo gorawaa uuta kowoga totonj iikanonj umakejato, oro hongia ii menj gomanj tawatawa laligojuti, iikawaa kiropo seleenjenanonj kema iikanonj oogi jenj aloweenkeja.

¹² Iikawaa so Jiisas kaanagadeen kanagesouruta iyanaa sayanonj menj sorainj onjombaatiwaaajonj ama siti kiropowaa nagu seleenjenanonj qegi siimbobolo moma komuro.

¹³ Kawaajonj gomanj tawatawa* laligojonj, anana mono iikawaa kiropo seleenjenanonj kema Jiisaswaanonj toroqewonja. Iwaaajonj ama mepaqepae ama nonomakejuti, mono ii bosima laligowonja.

¹⁴ Ii kokaembaajonj: Siti tetegoya qaa enj ubaati, ii namononj mende enj nononjato, siti kanagenj asuginj nonombaati, ii iibombaajonj mono jan-jarinj riinj laligojonj.

¹⁵ Kawaajonj mono suulanj Jiisasnonj nemunj koma nonono Anutuwaajonj mepemepesee nandunj ama laligowonja. Jiisas qata mepeseenkejuti, iyonoo je buugiaa honjononj mono Anutuwaa nan-

* **13:11:** Lew 16.27 * **13:13:** Balononj kusu laligojonj, iikawaa qata tawatawa.

dunja kolooja.

¹⁶ Iwoi en ononji, ii mendeema aonj menj qeangonj aonkejuti, iikanonj mono Anutuwaa nandunja monj kolooja. Anutunonj nandunj ii iiro uutanonj qeangoro sokomakeja. Kawaajonj kaen ambutiwaaajonj mono mende duduuwu.

¹⁷ Galenjurugia mono tenj koma onoma kuusungia baatanonj kema laligowu. Gawonj megitiwaa sundugia Anutuwaa jaanonj ambuti, iyonononj mono iikaanja injiima uugia galenj komakeju. Yonononj gawonjgia ii uulombo qaganonj mewubo. Iikanonj onjo mende ilaan ononaga. Kawaajonj mono qaagiaa baatanonj kema laligogi korisoro qaganonj gawonjgia megii sokombaa.

¹⁸ Mono nonoojonj ama Anutu qama koolinkebu. Iwoi kuuya kanonj nanamemenj qabunayawo ambombaa siina enj nonono Anutunonj niniima “Sokonja,” jero uugejanananonj moninj qeangonkeja. Qaa ii moma yagojonj.

¹⁹ Noojonja qama koolinkebutiwaajonj mono kaparanj koma kokaembaajonj kuunj ononjenj: Onjo qama kooligi Anutunonj kambanj mende menj koriro qeangonj saanonj mombo onoononj kamaanja.

Kokaen qama koolinkejonj:

²⁰ Jiisasnonj komurotiwaajonj ama lama galenj qabunayawo koloonj laligoja. Saya molaanj iikawaa munjenjanonj Anutuwaa soomonjo arena qokotaanj menj kotihiro kambanj tetegoya qaa enj ubaa. Anutunonj Pohnana ii menj gbiliro koomunonja waama kotiinj laligoja.

²¹ Anutu luae Toyanonj mono inaanj onoma uusiinaa so ama menj laligowutiwaa akadamuya

kuuya onomakebaa. Iikaan saanon kotiin gawon awaa kania kania men laligowu. Iinon meweengon kuun onono Jiisas Kraistwaanon nangon laaligo Anutuwaanon sokonji, mono iikaana laligowu. Kraistwaa qabunaya mono kaman so mepeseenin kaman tetegoya qaa akadamuyawo en ubaa. Qaa ii onanon.

Qaa tetegoya

²² Oo uumeleen alauruna, niinon kokaen qisin ononjen: Buja Tere toroga koi on ononjen. Kawaajon qamanmaman qaana koi mono kaman koma buja qen aowu.

²³ Buj koi mono mobu: Uumeleen alanana Timoti ii kapuare mirinonga isangi kamaaro. Uulanawo koi koubaati een, mono iwo kan injibota.

²⁴ Yeizozo qaa ambe galenurugia kuuya ano Anutuwaa ejemba soraaya kuuya ii injowu. Itali alaurunananon yeizozogia angi ononon kaja.

²⁵ Anutuwaa kalenmoriananon mono kuuya onowo en uma ewa.

**Uumeleembaa Buŋa Tere Soomongo Gbilia
The New Testament and portions of the Old
Testament in the Borong Language of Papua New
Guinea
Sampela hap Buk Baibel long tokples Borong long
Niugini**

Copyright © 2002, 2011 The Bible Society of Papua New Guinea

Language: Borong

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2015-01-26

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 31 Aug 2023

63589f8b-9426-5ce2-9520-ca0cf2b65c47